

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON wewn. 4705/95

Prof. dr Kazimierz NOŻKO

PROBLEMY SYSTEMU OBRONNEGO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~8/270~~

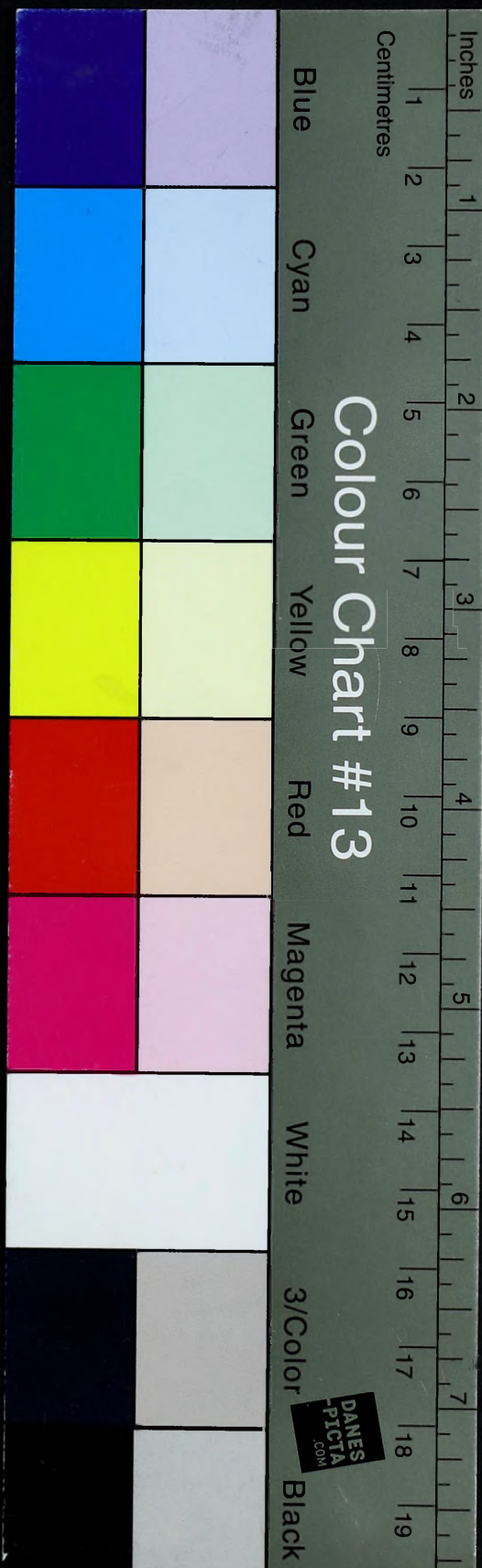

05-002709-022-0

WARSZAWA

60515

1995

Colour Chart #13

Blue

Cyan

Green

Yellow

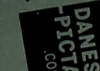
Red

Magenta

White

3/Color

Black

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

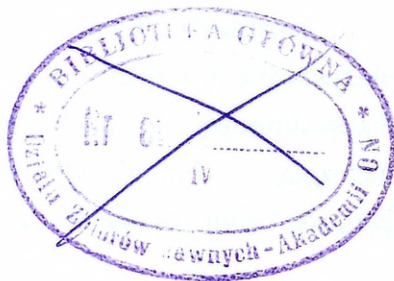

AON wewn. 4705/95

Prof. dr Kazimierz NOŻKO

**PROBLEMY SYSTEMU OBRONNEGO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Warszawa

1995

WSTĘP

Pokój jest niczym innym, jak tylko zawieszeniem broni, które trwać będzie tak długo, jak długo rzetelni zwolennicy będą w stanie bronić go w razie potrzeby.

W. SIKORSKI

W rozważaniach teoretycznych i w różnych wypowiedziach, bardzo często posługujemy się pojęciem "system obronny państwa" (określany również "systemem obronnym Rzeczypospolitej Polskiej" lub "polskim systemem obronnym"). Niekiedy pojęcie to bywa nadużywane, gdyż jego treść była i jest różnie interpretowana oraz rozumiana. Przede wszystkim występuje znaczna dowolność w określaniu elementów tworzących ten system, a głównie funkcji spełnianych przez te elementy.

Dlatego też wystąpiła naturalna potrzeba opracowania skryptu akademickiego, w którym zostanie dokonana próba uporządkowania tego rozległego i niewątpliwie istotnego problemu naszej obronności. Niektóre jednak zagadnienia zostaną tylko zasygnalizowane, a nawet celowo ujęte w formę dyskusyjną, prowokując uważnego Czytelnika do przemyśleń i refleksji, a być może również do polemiki z autorem.

W związku z tym celem treści niniejszego skryptu jest przedstawienie podstawowych elementów tworzących system obronny i zapewniających jego sprawne funkcjonowanie zarówno w okresie pokoju, zagrożeń bezpieczeństwa państwa oraz w warunkach ewentualnej zbrojnej agresji.

Zgodnie z powyższym w skrypcie zostaną rozpatrzone następujące główne problemy:

1. Jakie istnieją zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania polskiego systemu obronnego.

2. W jaki sposób może być sformułowany cel systemu obronnego państwa oraz czynniki determinujące jego treść.

3. W jaki sposób zapewnić niezawodność funkcjonowania systemu obronnego państwa oraz w czym się wyraża ogólna koncepcja jego planowania.

4. Jaka jest rola i zadania Wojska Polskiego w systemie obronnym państwa.

Przy opracowaniu tych problemów, mimo iż wyodrębniono czwarty, to również w pierwszych trzech dążono do rozpatrzenia i ukazania miejsca, roli i zadań sił zbrojnych w realizacji celów systemu obronnego państwa.

Jednocześnie dążono do zaprezentowania niepowtarzalności specyfiki polskiego systemu obronnego. Wynika ona z bardzo wielu uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, w tym również historycznych. Dlatego też uwaga w przekonaniu autora została skupiona tylko na zasadniczych, zwłaszcza tych, które mogą być najistotniejsze podczas studiów akademickich.

Przede wszystkim należy zaakcentować, że geopolityczne i geostrategiczne położenie naszego kraju w Europie jest szczególne. Polska jest bowiem swoistym pomostem pomiędzy Wschodem i Zachodem. Mimo iż centralne jej położenie w Europie stwarzało szansę polityczną, gospodarczą i kulturową, to jednak było także powodem wielu zagrożeń oraz tragicznych w skutkach nieszczęść narodowych. Historyczne okresy chwały i potęgi przeplatały się z klęskami i upadkiem państwowości, zwłaszcza wówczas, gdy zaniedbywano obronę narodową oraz nie umiano w sposób racjonalny wykorzystać położenia geopolitycznego do rozwoju gospodarczego, a także stymulującego oddziaływania politycznego na sąsiadów, zapewniając spokojny i konstruktywny rozwój kraju.

Uwzględniając historyczne uwarunkowania, należy dostrzegać i racjonalnie wykorzystywać szansę, jaką daje szczególne położenie

państwa w Europie. Graniczymy bowiem aż z siedmioma państwami o bardzo różnorodnej strukturze gospodarczej i tendencjach politycznych. Z każdym z tych państw łączy naszą rzeczywistość różne zaszczości i tradycje historyczne, które zostały ukształtowane w ponad tysiącletnich stosunkach politycznych, gospodarczych i kulturowych.

Były one zarówno pozytywne, jak i negatywne. Trzeba obecnie je wydobywać, obiektywnie oceniać i pielęgnować to, co było dobre i budujące; usuwać zaś to co przyczyniało się do niepowodzeń i klęsk narodowych oraz wyciągać niezbędne wnioski z tych zaszczości, które nie sprzyjają rozwojowi dobrosąsiedzkich stosunków, utrudniają współpracę i mogą budzić podejrzenia lub być powodem powstawania zagrożeń. Niezależnie od tego, tworząc i doskonaląc współczesny system obronny oraz zapewniając jego sprawne funkcjonowanie, należy odpowiednio go różnicować w stosunku do poszczególnych państw sąsiadujących z Polską.

Obecne uwarunkowania polityczne wymagają, aby system obronny tworzyć przede wszystkim na fundamencie własnych możliwości ekonomicznych i odpowiednio przygotowanych sił wojskowych i niewojskowych, które będą stanowić wiarygodne i skuteczne przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom bezpieczeństwa państwa. Wydaje się celowe przytoczenie starej sentencji sformułowanej przez najwybitniejszego historyka rzymskiego TACYTA: "Nie ma węższej i bardziej niestałej rzeczy niż blask potęgi, nie opartej na rodzimych siłach". Sentencja ta została potwierdzona przez wielowiekowe doświadczenia historyczne.

Oparcie jednak polskiego systemu obronnego na własnych siłach nie oznacza dążenia do izolacji obronnej ani od Zachodu, ani od Wschodu oraz od tych państw, które w razie zaistnienia sytuacji kryzysowej mogą udzielić stosownej pomocy. Przeciwnie. Dysponowanie własnym, sprawnie funkcjonującym systemem obronnym i wiarygodną siłą obronną będzie przybliżało Polskę do zachodnich struktur obronnych oraz

przyspieszało dobrą współpracę, w tym również w dziedzinie obronnej z sąsiadami wschodnimi i południowymi, a także północnymi. Z tego też względu polski system obronny powinien być jednoznacznie odbierany i oceniany na międzynarodowej scenie politycznej, kształtującej obecne i przyszłe bezpieczeństwo w Europie i na świecie.

Wydaje się, że zarysowanie w założeniach wstępnych swoistej hipotezy roboczej skłania do wyodrębnienia w skrypcie następujących rozdziałów:

1. Zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Cel systemu obronnego państwa.
3. Niezawodność funkcjonowania systemu obronnego państwa.
4. Rola i zadania Wojska Polskiego w systemie obronnym państwa.

Literatura na temat systemu obronnego jest bogata, ale jednocześnie wyjątkowo zróżnicowana. W treści poszczególnych rozdziałów dążono do wykorzystania postanowień zawartych w dwóch dokumentach: "Założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa", sygnowanych przez prezydenta RP oraz drugim: "Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP"¹.

---

¹ *Polska Zbrojna*, nr 223 z 13-15.11.1992, s. 4 i 5.

1. ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA SYSTEMU OBRONNEGO RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

*Wojna zaczepna była dla nas Polaków
zawsze sprzeczna z rozumem i przeciwną
Bogu. Zaborczość nie leży w naszej naturze.
Ale te cechy wymagają od Polaków nadzwyczajnych
walorów bojowych.*

J. TARNOWSKI

Na pewno truizmem jest twierdzenie, że niezależność, niezawisłość i nienaruszalność suwerenności narodowej w dużej mierze są uzależnione od wiarygodności, również międzynarodowej, systemu obronnego państwa. Truizm ten należy powtarzać, gdyż ma on poważne uzasadnienie historyczne i niepodważalną motywację tworzenia obecnego systemu obronnego państwa. Wynika to z następujących przesłanek: charakteru geopolitycznego położenia państwa, doświadczeń historycznych, potencjału obronnego (mocy obronnej), w tym zwłaszcza wojskowego oraz potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa.

Polski system obronny powinien być nie tylko wiarygodny w skali międzynarodowej, lecz musi on być także bardzo realistyczny i czytelny dla całego społeczeństwa; zapewniać racjonalne oraz zaangażowane włączenie się całego narodu w jego realizację.

Współcześnie bowiem, aby obronność państwa była wiarygodna, powinna obejmować swoim zasięgiem nie tylko siły zbrojne, lecz cały naród gotowy do zdeterminowanej obrony trwałości i nienaruszalności swoich granic, bytu i niepodległości.

Wiarygodność i sprawność obecnego systemu obronnego państwa w dużym stopniu zależy również od jego możliwości bezkolizyjnego, wysoce zorganizowanego przejścia z okresu "P" na okres "W".

Dlatego też w systemie obronnym szczególną rolę pełnią siły zbrojne, które powinny mieć doskonale wykształconą i wyszkoloną kadre dowódczo-sztabową oraz jednostki wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, o wysokiej gotowości i zdolności bojowej. Tylko taka armia będzie w stanie zapobiegać zagrożeniom oraz podjąć skuteczną walkę o różnej skali i zasięgu zarówno samodzielnie, jak i w ewentualnym sojuszu z innymi państwami. Przygotowując siły zbrojne do działania w systemie obronnym własnego państwa należy jednocześnie uwzględnić, że współcześnie powinny one być również przygotowane do pełnienia wyjątkowo ważnych funkcji w misjach i operacjach ONZ i KBWE.

Wiarygodny system obronny spełnia także bardzo ważne zadania wewnętrzne, polegające na skutecznym zapobieganiu i przeciwdziałaniu powstawaniu sytuacji kryzysowych.

W przygotowaniach, kalkulacjach i ocenach systemu obronnego, trzeba pamiętać o tym, że ze słabym partnerem, także pod względem wojskowym, nie liczone się w przeszłości, a tym bardziej współcześnie. Słabość obronna jest naturalną zachętą do wielowymiarowej i wieloaspektowej dominacji sąsiedzkiej.

Nie należy również oczekiwać jakiegokolwiek bezinteresownego, sojuszniczego rozpięcia "parasola ochronnego", jeżeli elita rządząca i naród wykażą zaniedbania w systemie obronnym swojego państwa oraz gdy będą dokonywane błędne oceny i działania zarówno w sferze politycznej, jak i wojskowej.

W związku z tym, w naszych, polskich warunkach system obronny musi być powszechny, oparty na trwałym gruncie psychologicznego i obronnego przygotowania całego społeczeństwa. Dlatego też obok sił zbroj-

nych należy przygotowywać całą sferę innych elementów struktur organizacyjnych państwa, zapewniających ich sprawne funkcjonowanie w okresie zagrożenia i zaistnienia poważnej sytuacji kryzysowej.

Podstawowym jednak warunkiem bezpieczeństwa RP, jej obrony narodowej, jest dalekowzroczna, mądra, aktywna i realistycznie prowadzona polityka zagraniczna oraz wewnętrzna, dotycząca zwłaszcza rozwoju stosunków dobrosąsiedzkich z państwami ościennymi, a także tymi, które w razie sytuacji kryzysowej mogą okazać pomoc w sferze ekonomicznej i militarnej.

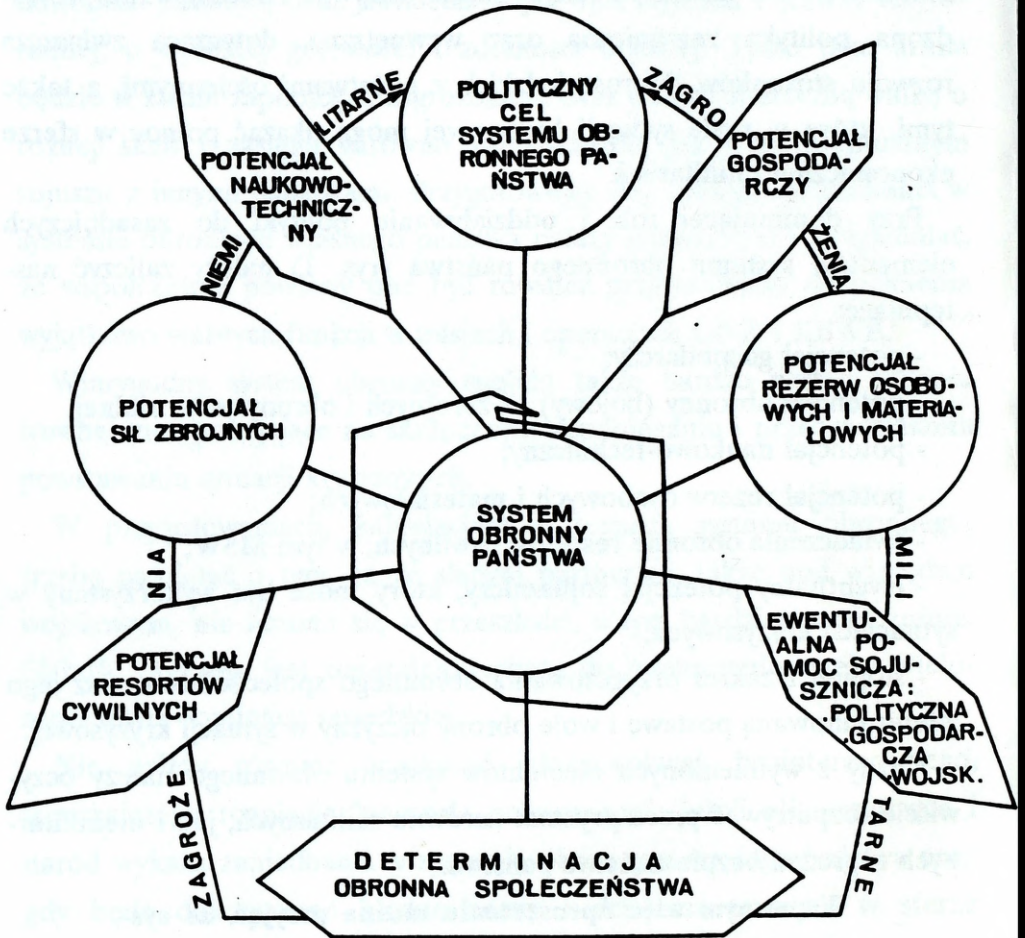
Przy dominującej roli i oddziaływaniu polityki do zasadniczych elementów systemu obronnego państwa (rys. 1) należy zaliczyć następujące:

- potencjał gospodarczy;
- potencjał obronny (bojowy) sił zbrojnych i obrony terytorialnej;
- potencjał naukowo-techniczny;
- potencjał rezerw osobowych i materiałowych;
- świadczenia obronne resortów cywilnych, w tym MSW;
- ewentualny potencjał sojuszniczy, który może być wykorzystany w sytuacjach kryzysowych;
- stopień i zakres przygotowania obronnego społeczeństwa oraz jego zdeterminowaną postawę i wolę obrony ojczyzny w sytuacji kryzysowej.

Każdy z wymienionych elementów systemu obronnego należy oczywiście rozpatrywać przez pryzmat zarówno militarnych, jak i niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa.

W pewnym więc uproszczeniu można przyjąć, że system obronny RP stanowią elementy potencjału obronnego własnego i ewentualnie sojuszniczego, połączone celem politycznym - zapewniającym historycznie uwarunkowaną suwerenność i niepodległość narodu polskiego, jego prawa do integralności terytorialnej i nienaruszalności granic państwa.

ELEMENTY SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

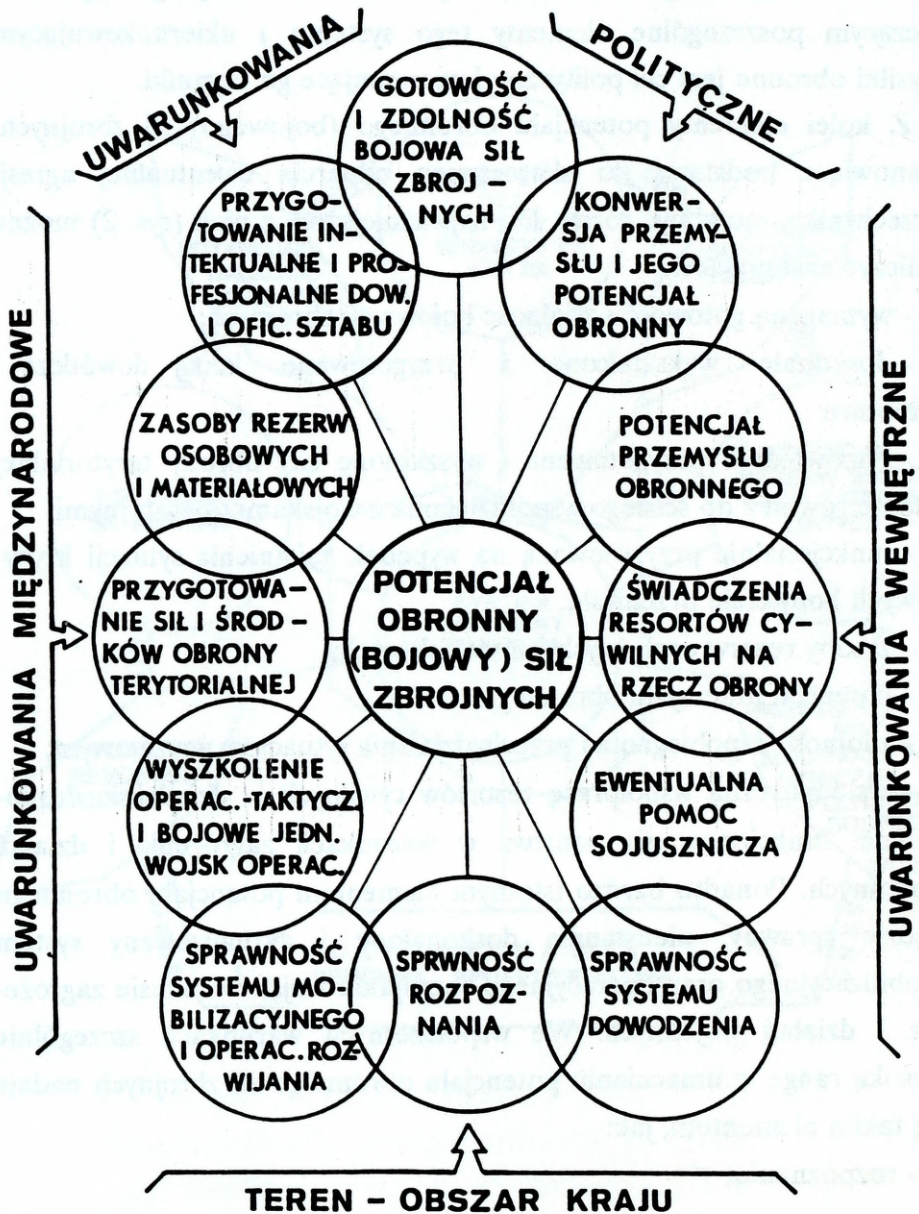

Aby system obronny był trwały i sprawny, każdy z jego elementów powinien mieć przydzielony zakres zadań obronnych, wykonywanych obligatoryjnie w okresie pokoju oraz w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa narodowego i ewentualnego konfliktu zbrojnego. Spoiwem łączącym poszczególne elementy tego systemu i ukierunkowującym wysiłki obronne jest cel polityczny i warunkujące go czynniki.

Z kolei elementy potencjału obronnego (bojowego) sił zbrojnych, stanowiące podstawę do skutecznego odparcia ewentualnej agresji przeciwnika, mogą być różne. Do najważniejszych z nich (rys. 2) można zaliczyć następujące:

- wymaganą gotowość i zdolność bojową sił zbrojnych;
- doskonale wykształcone i przygotowane kadry dowódcze i sztabowe;
- odpowiednio przygotowane i wyszkolone siły obrony terytorialnej zdolne również do ścisłego współdziałania z wojskami operacyjnymi;
- funkcjonalnie przygotowaną na wypadek zaistnienia sytuacji kryzysowych konwersję przemysłu;
- zasoby rezerw osobowych i materiałowych;
- potencjał przemysłu obronnego;
- zdolność zapobiegania i przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym;
- systematyczną współpracę resortów cywilnych w dziedzinie doskonalenia funkcjonowania państwa w warunkach zagrożenia i działań wojennych. Ponadto bardzo istotnym elementem potencjału obronnego będzie sprawny, nieustannie doskonalony i aktualizowany system mobilizacyjnego oraz operacyjnego rozwijania wojsk w okresie zagrożenia i działań wojennych. We współczesnych warunkach szczególnie wysoką rangę w umacnianiu potencjału obronnego sił zbrojnych nadaje się takim elementom, jak:
- rozpoznaniu;

ELEMENTY POTENCJAŁU OBRONNEGO SIŁ ZBROJNYCH

- wysokiemu poziomowi wyszkolenia jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej;

- wyposażeniu sił zbrojnych w nową technikę bojową i środki walki;

- sprawnemu systemowi dowodzenia;

- sprawnemu systemowi zabezpieczenia logistycznego;

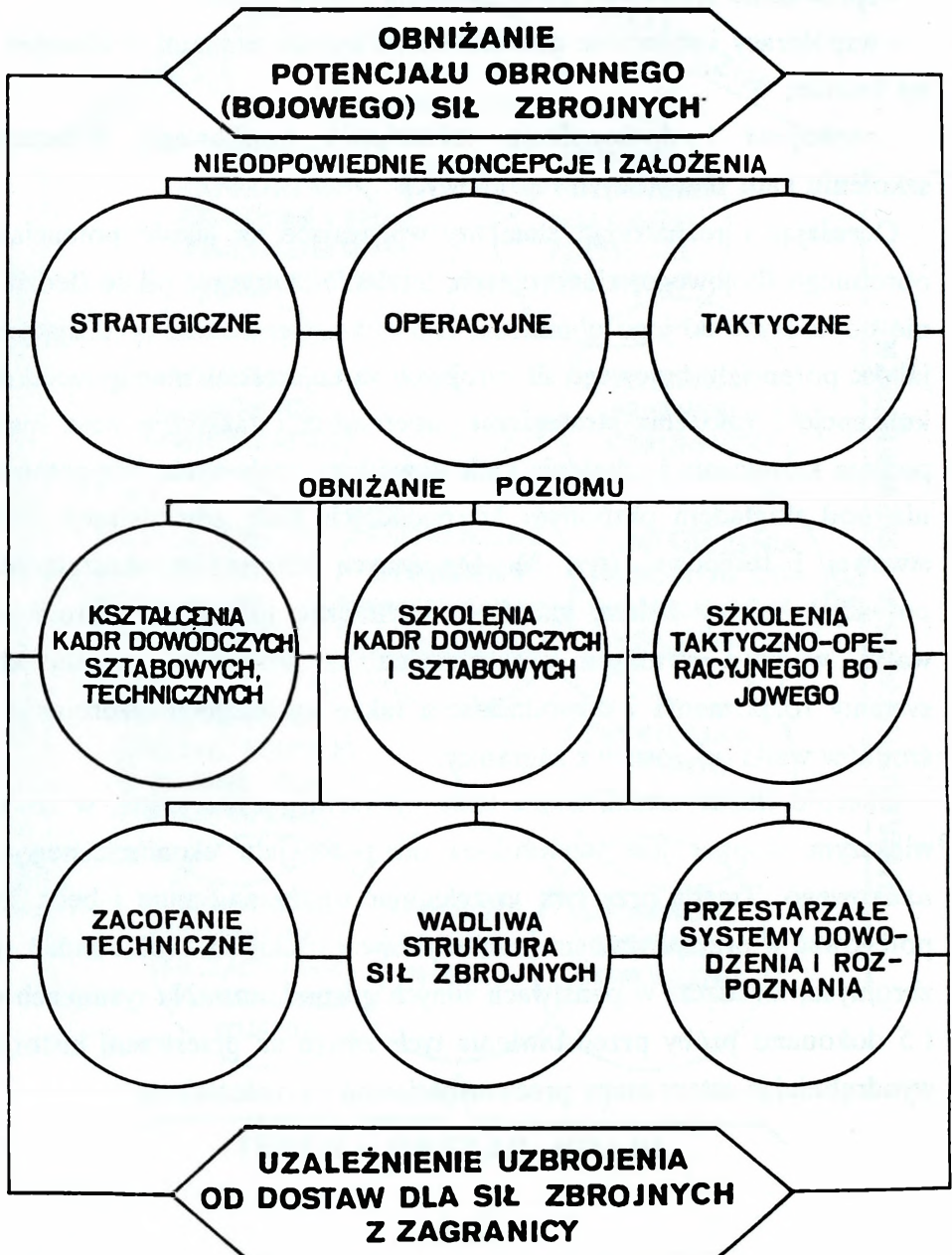
- współpracy i wymianie doświadczeń z innymi armiami w Europie i na świecie;

- rozwojowi i doskonaleniu szkolnictwa wojskowego, zwłaszcza szkoleniu kadr dowódczych i sztabowych.

Oceniając i rozpatrując elementy wpływające na jakość potencjału obronnego (bojowego) sił zbrojnych, trzeba jednocześnie pilnie śledzić i nie dopuszczać do jego obniżania. Głównymi elementami obniżającymi jakość potencjału bojowego sił zbrojnych są najczęściej: nieodpowiednie koncepcje i założenia strategiczne, operacyjne i taktyczne oraz niski poziom kształcenia i szkolenia kadr dowódczo-sztabowych, przygotowania pod względem obronnym kierowniczych kadr administracji państwowej i terenowej (rys. 3). Do innych elementów obniżających potencjał bojowy należą: zacofanie techniczne uzbrojenia i środków walki, wadliwa struktura organizacyjna sił zbrojnych, przestarzałe systemy rozpoznania i dowodzenia, a także uzależnienie uzbrojenia i środków walki od dostaw z zagranicy.

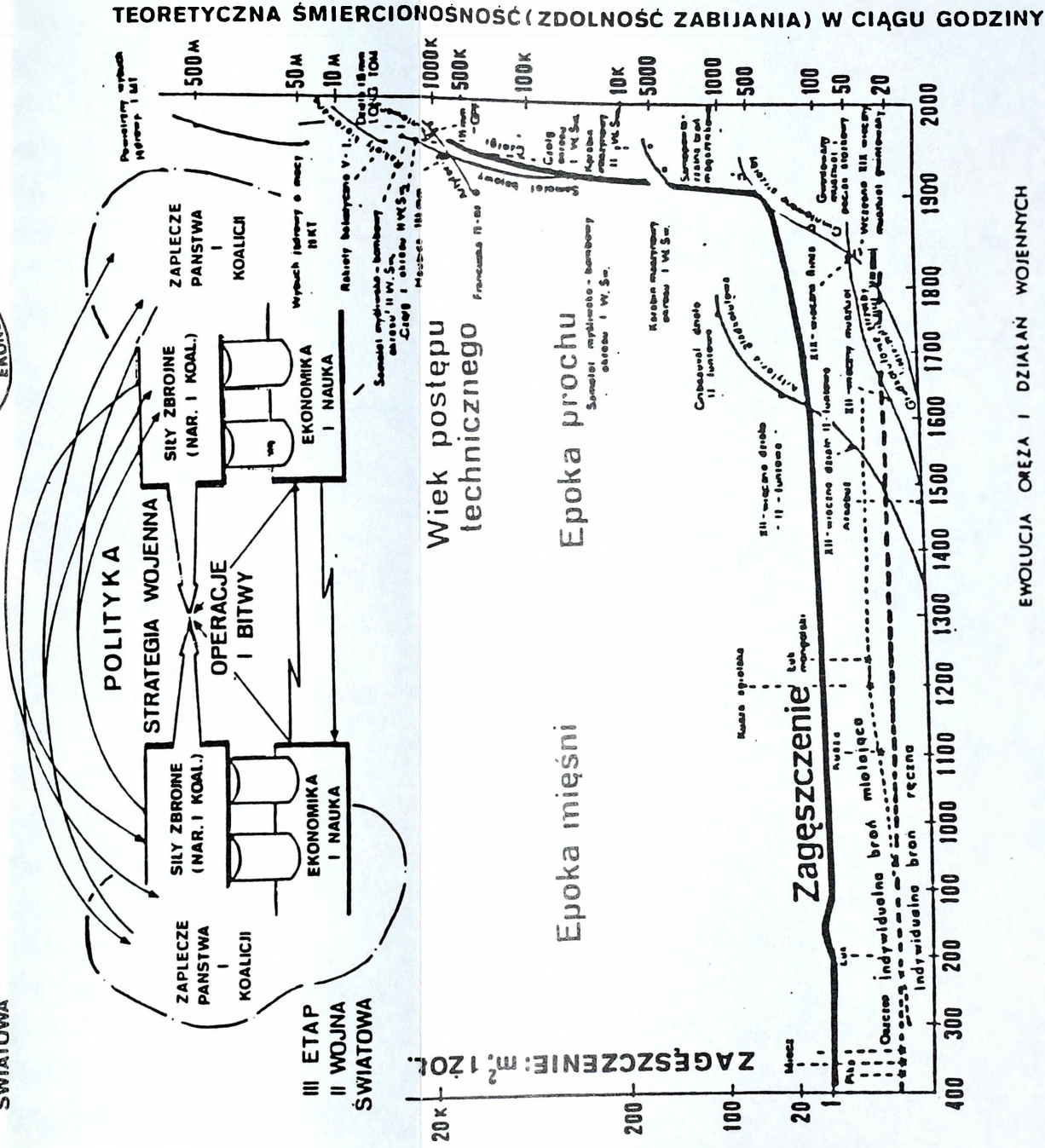
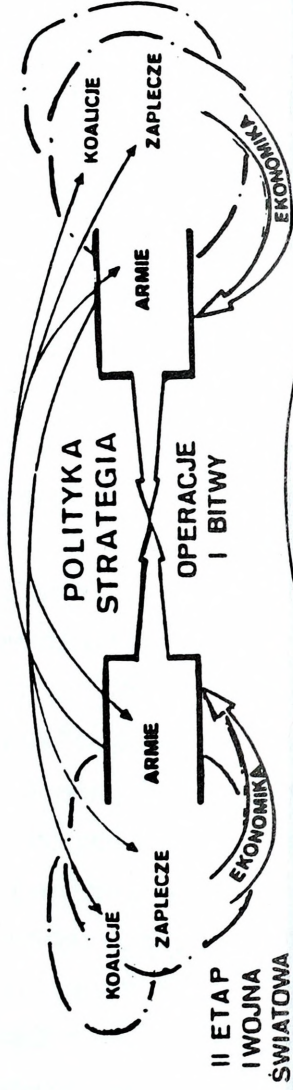
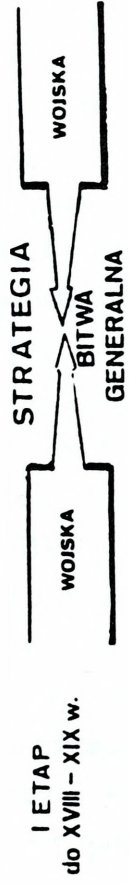
Obecnie każda armia, która chce być armią nowoczesną, w coraz większym stopniu jest uzależniona od potencjału ekonomicznego i naukowego. Trzeba przy tym uwzględnić to, że następują i będą się potęgować w przyspieszonym tempie przewartościowania roli i zadań sił zbrojnych, zwłaszcza w państwach silnych gospodarczo. Na rysunkach 4 i 5 dokonano próby przedstawienia tych zmian na przestrzeni historii, wyodrębniając cztery etapy przewartościowań i przekształceń.

**ELEMENTY OBNIŻAJĄCE POTENCJAŁ OBRONNY (BOJOWY)
SIŁ ZBROJNYCH**

Rysunek 4

TENDENCJE ZMIAN ROLI I ZADAŃ SIŁ ZBRÓJNYCH

EWOLUCJA ORĘŻA I DZIAŁAŃ WOJENNYCH

Pierwszy etap - najdłuższy, obejmujący okres od zamierzchłej przeszłości (4200 lat p.n.e. - XVIII/XIX w.); to okres niewielkich zmian w narzędziach walki, ale wielu wynalazków, które w owych czasach można uznać za rewolucyjne, np.: koło, rydwan, łuk napinany, kusza, proch, armata. Pociągnęło to za sobą istotne zmiany w sposobach prowadzenia wojen i bitew. Wynalazki te były często zasadniczym przełomem w ówczesnej sztuce wojennej. Kto pierwszy je dostrzegł i potrafił umiejętnie wykorzystać w starciu zbrojnym, ten najczęściej odnosił zwycięstwo, mając z reguły mniejsze (liczebnie) siły niż przeciwnik.

Z praktyki wojennej i bitewnej, kształtowanej przede wszystkim pod wpływem nowych środków walki i ich nowatorskiego wykorzystania, tworzono i opracowywano nowe zasady taktyczne, a następnie strategiczne. Strategia wojenna dominowała nad polityką, niekiedy była nawet z nią utożsamiana. C. von Clausewitz² w sposób bardzo wyraźny dokonał rozdziału, określając jednocześnie związek polityki ze strategią, polegający na tym, że wojna jest przedłużeniem polityki. Tezę tę uzupełnił W. Lenin, nadając jej klasowy charakter. Wcześniej, już w V wieku p.n.e. problem ten sygnalizował podobnie Sun-Tzy². Na ten temat pisali również Polacy: Paweł Włodkowic - rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego (XIV/XV w.) oraz Stanisław ze Skalbmierza (XV w.).

Drugi etap - obejmuje okres poprzedzający pierwszą wojnę światową, wojnę oraz lata do 1939 roku. Po powstaniu armii masowych w coraz większym stopniu siły zbrojne narodowe i koalicyjne są uzależnione od możliwości ekonomicznych państwa, a także od potencjału gospodarczego powstających i ugruntowujących się koalicji państw. W tym okresie strategia jest podporządkowana polityce, chociaż nie brakuje przykładów "wymykania się" strategii spod jej kontroli. Cele polityczne

---

² M.J. Mandel, *Sun-Tzy and Clausewitz*, Carlisle Barracks 1991.

są realizowane w ostrej i brutalnej walce na froncie zbrojnego starcia przeciwstawnych stron. Front walki zbrojnej w coraz większym stopniu zależy jednak od potencjału gospodarczego walczących stron. Zapoczątkowany zostaje ogromny wpływ postępu naukowo-technicznego na możliwości tworzenia nowej techniki wojennej i coraz bardziej śmiercionośnych środków walki.

Trzeci etap - to okres drugiej wojny światowej, podczas której na możliwości realizacji celów politycznych przez walkę zbrojną ogromny wpływ wywiera potencjał gospodarczy już nie tylko jednego państwa, lecz koalicji państw. Nauka i postęp naukowo-techniczny także zaczynają odgrywać doniosłą rolę zarówno w zwiększaniu potencjału gospodarczego, jak i militarnego stron prowadzących działania wojenne. Znamienne są słowa W. Churchilla, który powiedział, że: *wynalezienie i zastosowanie radaru w sztuce wojowania warte było 50 dywizji na froncie*. Tak więc nauka i postęp w konstruowaniu i doskonaleniu techniki wojennej i środków walki, stają się jednym z podstawowych elementów mocy bojowej sił zbrojnych i potencjału obronnego państwa.

W coraz większym stopniu koncepcje strategii wojennej, urzeczywistnianej w walce zbrojnej, wiążą się z polityką oraz ekonomiką, wzrasta zapotrzebowanie armii na coraz bardziej nowoczesną technikę wojenną i środki walki o trudno wyobrażalnej sile niszczenia. Siły zbrojne coraz bardziej uzależniają swoją gotowość bojową i możliwości prowadzenia operacji, bitwy i walki od modernizacji i nowych wzorów uzbrojenia, np. radarów, broni raketowej, czołgów, lotnictwa, uzbrojenia sił morskich, broni jądrowej, nowych środków dowodzenia i kierowania. Powstaje tzw. "broń inteligentna"³.

Coraz większy wpływ na możliwości i skuteczność prowadzonych działań zbrojnych wywiera wsparcie logistyczne, a także zapewnienie na

---

³ W. Świątnicki, Z. Świątnicki, *Bronie inteligentne*, Warszawa 1993.

front walki "dopływu" rezerw osobowych i materiałowych. O skuteczności przygotowywanych i prowadzonych działań operacyjnych lub taktycznych decyduje w dużym stopniu walka o informację, niezakłócony jej obieg ("walka informacyjna")⁴.

Czwarty etap - najbardziej kontrowersyjny (rys. 5) co do jego wyodrębnienia, jak i dotyczącej go treści to wejście w XXI wiek. Trzeba jednak dostrzegać zmiany, które następują w realizacji celów politycznych zarówno siłą militarną, jak i pozamilitarną.

W okresie tym, mimo iż nadal w różnych regionach świata zasadniczym argumentem realizacji celów politycznych będzie siła militarna, to jednak wyraźnie na plan pierwszy wysuwa się ekonomika - gospodarka oraz nauka i postęp naukowo-techniczny. Współcześnie bowiem potęgą ekonomiczną państwa, jeżeli ma oparcie w silnych, nowoczesnych siłach zbrojnych, staje się taką samą (lub podobną) bronią polityczną jak siła militarna. "Agresja" ekonomiczna w realizacji celów politycznych jest więc obecnie bardziej opłacalna niż agresja zbrojna. Podobnie jak w przeszłości siły zbrojne wywierały duży wpływ na politykę, tak obecnie coraz większy wpływ na polityczne poczynania ma ekonomia. Z kolei wiąże się ona również z kompleksami przemysłowo-militarnymi.

Stwierdzenie Clausewitza mówiące o tym, że agresja ekonomiczna może być przedłużeniem polityki, można więc sparafrazować, ale tylko wówczas, gdy znajduje silne wsparcie gotowej do zbrojnego działania nowoczesnej armii.

Aby jednak ekspansja ekonomiczna mogła osiągnąć cele polityczne, siły zbrojne muszą być w gotowości do działania (wymuszenie ustępstw tylko przez groźbę działań zbrojnych), a w razie konieczności - poprzez politykę siłą militarną, z działaniami zbrojnymi włącznie. Przykładów

---

⁴ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.

potwierdzających tak sformułowaną tezę jest wiele, np.: wojna w Zatoce Perskiej lub w byłej Jugosławii.

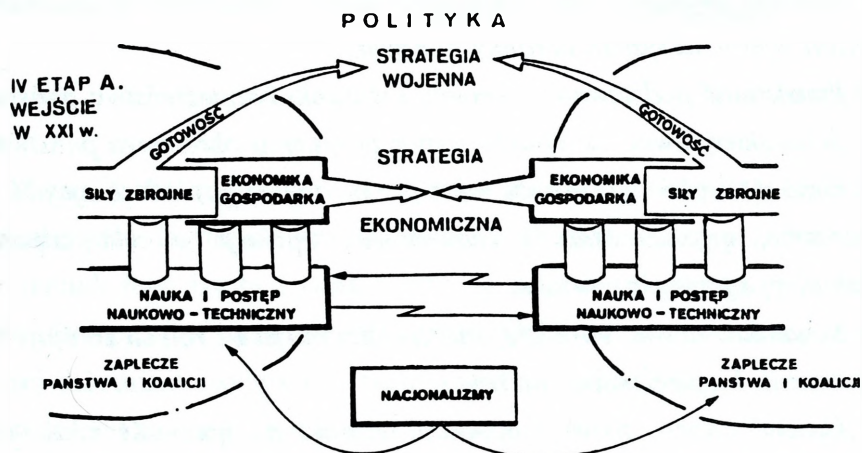
W warunkach wyraźnej dominacji polityki nad strategią wojenną, strategia ekonomiczna, wchodząca w coraz trwalsze związki ze strategią polityczną i militarną będzie ulegać dość istotnym przewartościom.

Szczególnej ostrożności, finezji i przezorności, a także rozwagi politycznej wymaga przeciwstawianie się państwa słabszego ekonomicznie ekspansywnej strategii ekonomicznej państwa silnego gospodarczo. W tej sytuacji rola sprawnego systemu obronnego, w tym sił zbrojnych będzie polegać na zapobieganiu realizacji celów politycznych przez "agresję" ekonomiczną oraz przeciwstawianiu się zbrojnej agresji popierającej ekspansję ekonomiczną (rys. 5).

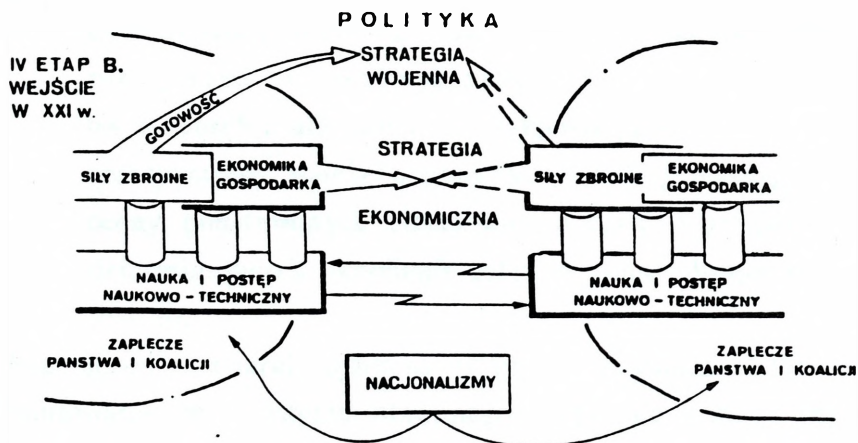
Jednocześnie przy budowaniu systemu obronnego należy pełniej uwzględniać działalność mniejszości narodowych, ich polityczne i gospodarcze powiązania z państwem macierzystym. Nie bez znaczenia pozostaje także odradzanie się ruchów nacjonalistycznych. Najczęściej uzyskują one od swoich państw oficjalne wsparcie, zwłaszcza gospodarcze, a także kamuflowane od wielu organizacji społecznych.

Przedstawione tezy jedynie sygnalizują problem; wymagają bowiem zarówno głębszych badań, jak i szerszej motywacji, zwłaszcza współczesnych uwarunkowań. Niezależnie od tego rozpatrzone wybrane zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania systemu obronnego państwa, stanowić powinny ogólny kierunek racjonalnego działania, zapewniający niezbędną podstawę do planowania, organizowania i skutecznego prowadzenia operacji w celu odparcia ewentualnej agresji przeważających liczebnie sił przeciwnika. Ponadto sygnalizują one kierunki działalności stwarzające dogodne warunki do zapobiegania i przeciwdziałania powstawaniu sytuacji kryzysowych.

TENDENCJE ZMIAN ROLI I ZADAŃ SIŁ ZBROJNYCH

A. Państwa silne gospodarczo

B. Państwo (państwa) silne gospodarczo przeciwko państwu (państwom) słabszemu ekonomicznie

POLECENIA:

1. Scharakteryzować geopolityczne położenie Polski w aspekcie szans i zagrożeń w tworzeniu systemu obronnego państwa.
2. Omówić uwarunkowania międzynarodowe wywierające bezpośredni i pośredni wpływ na system obronny państwa.
3. Przedstawić podstawowe elementy i warunki bezpieczeństwa państwa.
4. Scharakteryzować zasadnicze elementy systemu obronnego państwa.
5. Omówić wpływ potencjału obronnego (bojowego) sił zbrojnych na planowanie, organizowanie i prowadzenie operacji w celu odparcia ewentualnej agresji przeciwnika.
6. Scharakteryzować ewolucję oraz zmiany miejsca i roli sił zbrojnych w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa.
7. Omówić wpływ rozwoju nauki i techniki na gotowość i zdolność obronną państwa i bojową sił zbrojnych.

2. CEL SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

... siłą przemawiającą do wyobraźni są jasno określone cele, inspirujące do niespożytkanej dotychczas efektywności ...

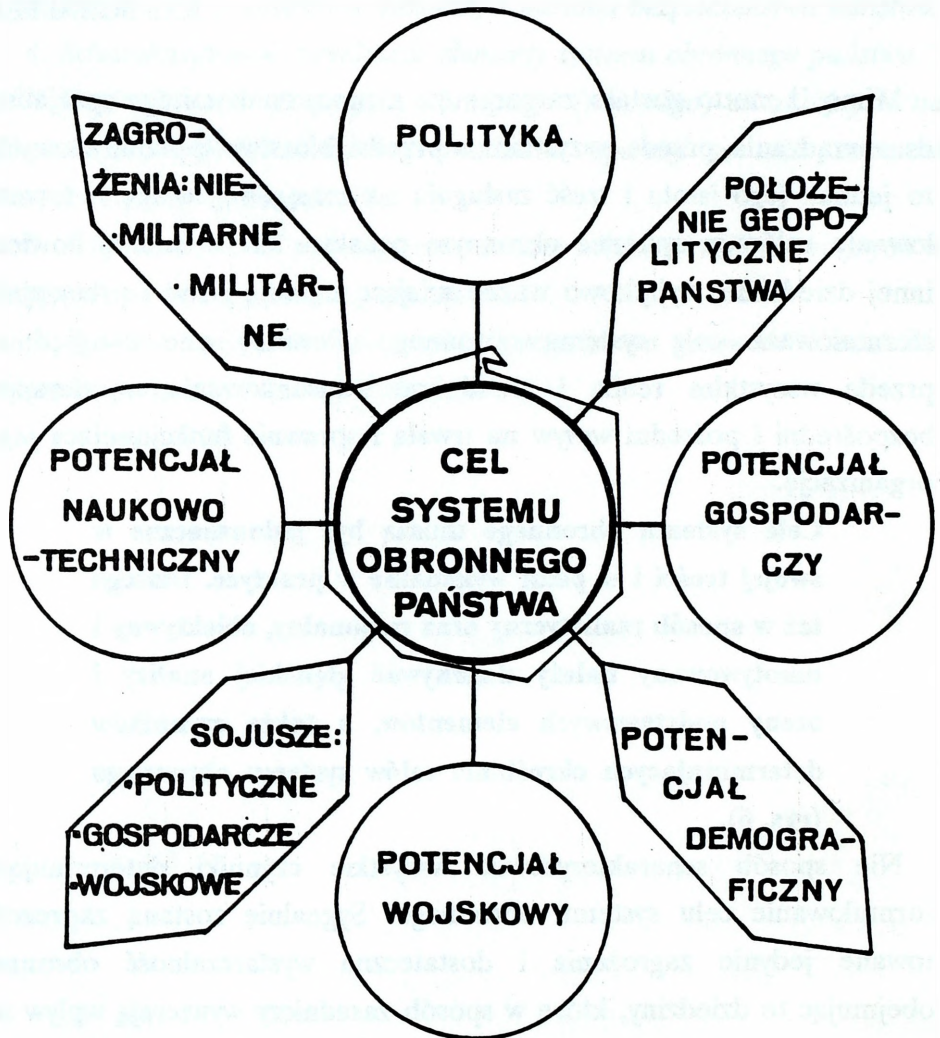
R.H. SCHAFFER

Mimo iż motto zostało zaczerpnięte z pracy znakomitego specjalisty ds. zarządzania, przede wszystkim w przedsiębiorstwach przemysłowych, to jednak jego istota i treść zasługują na szczególną uwagę w formułowaniu celów w systemie obronnym państwa. Jak w żadnej bowiem innej dziedzinie, wyjątkowo ważne miejsce zajmują jasno i precyzyjnie sformułowane cele systemu obronnego. Powinny one uwzględniać przede wszystkim realia i zasadnicze uwarunkowania, wywierające bezpośredni i pośredni wpływ na trwałą i sprawnie funkcjonującą jego organizację.

Cele systemu obronnego muszą być jednoznaczne w swojej treści i w pełni wykonalne w praktyce. Dlatego też w sposób realistyczny oraz racjonalny, obiektywny i umotywowany należy dokonywać głębokiej analizy i oceny podstawowych elementów, a także czynników determinujących określanie celów systemu obronnego (rys. 6).

Nie sposób scharakteryzować wszystkie czynniki determinujące formułowanie celu systemu obronnego. Sygnalnie zostaną zaprezentowane jedynie zagrożenia i dostateczna wystarczalność obronna, obejmując te dziedziny, które w sposób zasadniczy wywierają wpływ na treść poszczególnych celów. Z obiektywnej oceny przemian, które dokonały się w Europie i w świecie równocześnie z rozpadem Układu Warszawskiego i Związku Radzieckiego wynika, że nastąpiły istotne

PODSTAWOWE ELEMENTY (CZYNNIKI) DETERMINUJĄCE CEL SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

zmiany w zagrożeniu bezpieczeństwa RP. Znacznie zmalała bowiem możliwość wielkiego konfliktu zbrojnego Wschód - Zachód. Nie ma też klimatu politycznego do powstania w Europie jakiegoś innego zagrożenia wojennego w dużej skali. Groźba wojny, do której przygotowywał się Układ Warszawski i NATO, właściwie obecnie nie istnieje. Nie oznacza to, że na zawsze zostały zażegnane źródła napięć i konfrontacji zbrojnej. Oto kilka przykładów, potwierdzających powyższą tezę. Nie został bowiem zahamowany rozwój technologii i techniki wojennej, elektroniki służącej unowocześnianiu środków rozpoznania i zabijania. Biura konstrukcyjne i laboratoria nieustannie pracują na rzecz dalszego doskonalenia śmiertelnych narzędzi wojny. Nie zmniejszyły się w skali międzynarodowej dotacje budżetowe przeznaczone na badania naukowe, służące dalszej modernizacji istniejącego arsenału śmierci i konstrukcji nowych, doskonalszych generacji broni.

Świat wszedł w epokę postępu naukowo-technicznego w dziedzinie nowych konstrukcji techniki wojennej, w epokę rozwoju broni "inteligentnej". Trwa brutalna i bezpardonowa walka o rynki zbytu nowoczesnego uzbrojenia. Handel bronią nie został zakazany i ograniczony. Wyrządza się nadwyżki uzbrojenia; walcząc o nowe rynki zbytu zachęca do zakupów coraz nowocześniejszej techniki zabijania i niszczenia.

Mimo ograniczeń liczebnych w siłach zbrojnych, ich potencjał bojowy wcale nie maleje, a wskaźniki jakościowe znacznie wzrastają. Zamiast zmniejszania sytuacji konfliktowych nieustannie powstają nowe ogniska zbrojnej konfrontacji, "stare" zaś także nie zostały wygaszone i drzemią, jak chwilowo wygasłe wulkany, ich wybuch nie zawsze może być przewidywalny.

Pogłębiają się sprzeczności narodowe i narodowościowe, wzrasta fanatyzm religijny. Coraz bardziej zwiększa się przepaść między pańs-

twami bogatymi i biednymi. Operacje i misje pokojowe ONZ nie zawsze spełniają swoje zadania i nadzieje narodów. Zamiast maleć, wciąż powiększa się liczba państw dysponujących bronią jądrową⁵.

Ten być może jednostronnie zasygnalizowany obraz można byłoby przedstawić jeszcze w ciemniejszych barwach. Jest to jednak konieczne, aby spojrzeć na polski system obronny przez pryzmat zagrożeń bezpieczeństwa państwa. I niezależnie od względnego pokoju i optymistycznych prognoz dla rozwoju przyszłego bezpieczeństwa w Europie, to w interesie wiarygodności obronnej, potrzebne jest nieustanne doskonalenie systemu obronnego, a w jego ramach również koncepcji strategicznej oraz działań operacyjno-taktycznych.

Ponadto, uwzględniając współczesne uwarunkowania, na zagrożenia militarne trzeba spojrzeć w aspekcie zagrożeń niemilitarnych. Mogą one być swoistym "dzwonkiem alarmowym" sygnalizującym niebezpieczeństwo konfliktu zbrojnego.

Do zasadniczych zagrożeń niemilitarnych (rys. 7) można zaliczyć następujące:

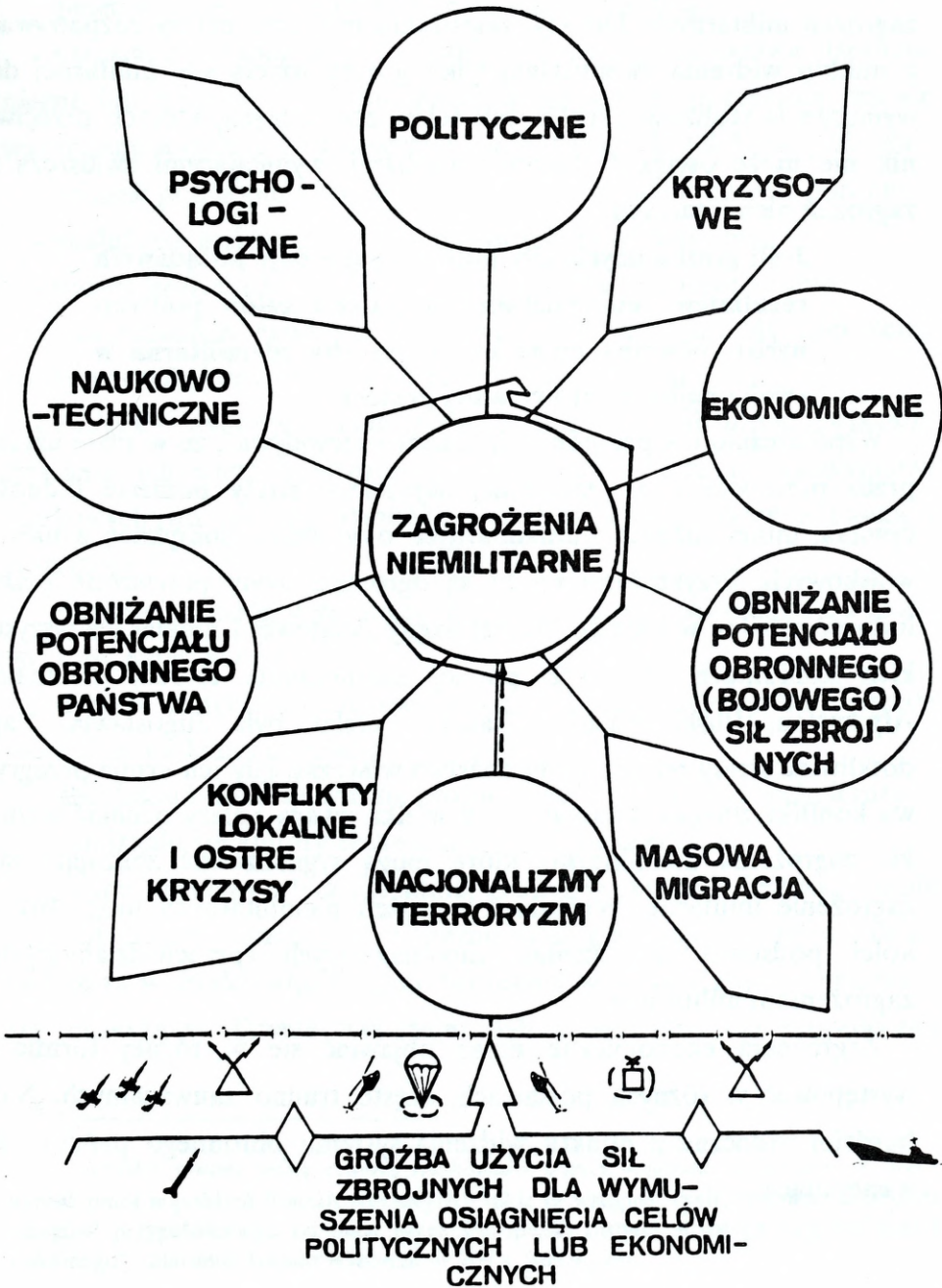
- polityczne i psychologiczne;
- ekonomiczne i "kryzysowe";
- naukowo-techniczne;
- obniżanie potencjału obronnego państwa i bojowego sił zbrojnych;
- konflikty lokalne;
- terroryzm, migrację, nacjonalizmy.

Wymienione zagrożenia są uzależnione od polityki zagranicznej oraz sytuacji społeczno-politycznej kraju i państw, mogących wywołać kryzys międzynarodowy.

---

⁵ G.R. Sullivan, J.M. Dubik, *Land Warfare in the 21st Century*, Carlisle Barracks 1993.

ZAGROŻENIA NIEMILITARNE

Polityczna działalność, zwłaszcza w wymiarze zagranicznym, może obniżać destrukcyjne oddziaływanie zagrożeń niemilitarnych na system obronny państwa lub jeszcze bardziej je potęgować, sprowadzając do zagrożeń militarnych. Dlatego zagrożenia militarne należy rozpatrywać z punktu widzenia ewentualnej tylko groźby użycia siły militarnej do wymuszenia realizacji określonych celów politycznych, których przeciwnik nie może osiągnąć innymi sposobami, wynikającymi zwłaszcza z zagrożeń niemilitarnych.

Jeśli groźba użycia siły militarnej nie daje pożądanych rezultatów (uniemożliwia osiągnięcia celów politycznych), wówczas może być użyta siła niemilitarna w swojej najbardziej brutalnej postaci.

Współcześnie i w perspektywie należy przewidywać, że w razie użycia przez przeciwnika siły militarnej największe straty poniesie ludność cywilna, mimo różnych humanitarnych oświadczeń polityków, a nawet wojskowych. Przykładami na to są ogromne straty ponoszone przez ludność cywilną w okresie drugiej wojny światowej i niemal we wszystkich konfliktach zbrojnych po jej zakończeniu: Korea, Wietnam, Afganistan, Bliski Wschód, Zatoka Perska, była Jugosławia. Najdotkliwsze straty ponosi społeczeństwo wówczas, gdy ich armia przegrywa konflikt zbrojny. Dlatego też z wielką uwagą należy oceniać wszelkie zagrożenia niemilitarne, które mogą sygnalizować zbliżające się zagrożenie militarne. Wnioski z zagrożeń niemilitarnych mogą być z kolei podstawą do działań zapobiegających (przeciwdziałających) zagrożeniom militarnym.

Zagrożenia ekonomiczne mogą objawiać się w różnej formie i występować w różnych postaciach, często trudno zauważalnych. Najbardziej widoczne z punktu widzenia systemu obronnego państwa są następujące:

- wykup obiektów przemysłowych i ziemi przez obcy kapitał oraz brak jego zainteresowania inwestowaniem w modernizację i unowocześnianie wykupionych obiektów, a także budownictwem nowych;

- gwałtowny spadek produkcji przemysłowej i rolnej;
- narastające zubożenie i niezadowolenie społeczeństwa (spontaniczne lub sterowane - inspirowane) spowodowane pogarszającymi się warunkami socjalnymi i społecznymi, naruszającymi stabilność państwa;
- upadek przemysłu obronnego i obniżanie budżetu na cele obronne;
- zadłużenie państwa, utrata wiarygodności ekonomicznej;
- wzrost bezrobocia i pogłębiające się zubożenie społeczeństwa.

Z zagrożeniem ekonomicznym bardzo ściśle wiąże się zagrożenie naukowo-techniczne, polegające przede wszystkim na:

- emigracji wybitnych naukowców i ludzi wykształconych, zwłaszcza zrywania ich więzi z krajem oraz ucieczka z uczelni pracowników naukowych do innych zawodów, nie mających związków z nauką i dydaktyką⁶;

- obniżaniu poziomu szkolnictwa (podstawowego, średniego i wyższego) oraz nauki w ogóle;

- upadku instytutów naukowych oraz ich ukierunkowywanie przede wszystkim na komercjalizację;

- zacofaniu i obniżającym się poziomie bazy naukowej i technicznej;

- obniżaniu się kultury technicznej społeczeństwa.

Trudno wymierne, lecz nie mniej groźne w skutkach jest zagrożenie psychologiczne; szczególnie niebezpieczne, gdy staje się powszechne, zwłaszcza w środowiskach opiniotwórczych w kraju i gdy uzewnętrznia się za granicą. Przede wszystkim należy wymienić ogólnospołeczną

---

⁶ *Polska straciła jedną czwartą naukowców. Fizycy wyjechali za granicę, prawnicy wybrali pracę w polskich firmach prywatnych - takie są wstępne wyniki raportu o "drenażu mózgow" przygotowanego od maja przez Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego" - alarmuje Gazeta Wyborcza nr 209 z 5-6.09.1992.*

niewiarę w skuteczność samoobrony państwa przed agresją zbrojną z zewnątrz i wiążące się z tym wątpliwości w sens istnienia i utrzymania sił zbrojnych, inwestowania w ich unowocześnianie i modernizowanie, a także brak zainteresowania umacnianiem obronności przez inne resorty.

W parze z niewiarą w skuteczność obrony najczęściej występują: obniżanie się patriotyzmu w społeczeństwie oraz uchylanie się młodzieży od zasadniczej i zawodowej służby wojskowej. Mówił o tym O. Józef M. Bocheński, stwierdzając m.in. ... *boleję nad obecnym stosunkiem Polaków do wojska. Podobno w Polsce wielu unika munduru. Skutek będzie taki, że dobrzy Polacy nie będą znali sztuki wojowania. Piłsudski przyszedł kiedyś w odwiedziny do studentów i spytał się: Jaką wy tu sztukę uprawiacie? A kiedy mówili, co każdy robi, Piłsudski powiedział: "Dla nas Polaków jedna jest sztuka najważniejsza, sztuka wojenna" ... Trzeba umieć walczyć. Niedobrze, kiedy młodzież nie chce iść do szkół wojskowych, wojna nowoczesna jest wojną techniczną* ⁷.

Niebezpieczny jest również wzrost ruchów nacjonalistycznych, szukanie wsparcia politycznego i ekonomicznego z zewnątrz oraz uzyskiwanie go pod różnymi postaciami. W trudnej sytuacji politycznej i ekonomicznej kraju może wystąpić spontaniczne i zorganizowane psychologiczne oddziaływanie na społeczeństwo. Nie należy również wykluczać kierowanego oddziaływania psychologicznego na siły zbrojne, mającego na celu obniżanie morale wojska i dyscypliny żołnierskiej.

Przy nawarstwianiu się zagrożeń może także wystąpić tzw. zagrożenie "kryzysowe". Jego objawami zewnętrznymi są:

- pogłębiający się kryzys ekonomiczny, mogący przekształcić się w kryzys społeczny o różnym zasięgu i różnej skali;

---

⁷ Z Józefem M. Bocheńskim rozmawia J. Parys, *Między Logiką a Wiarą*, Les Editions Noir Sur Blanc, 1988 s. 302.

- narastający chaos w państwie i związana z nim demoralizacja w społeczeństwie, nieprzestrzeganie prawa, korupcja i zagrożenie obywateli oraz porządku publicznego;

- kryzys między sąsiednimi państwami, prowadzący do otwartego konfliktu zbrojnego lub narastający ostry kryzys wewnątrz państw sąsiednich;

- zwiększona (wręcz masowa) migracja ludności z innych państw.

Przy rozchwianym systemie obronnym państwa kryzysy w państwach sąsiednich są również niebezpieczne. W takich bowiem sytuacjach następuje zaostrenie stosunków międzypaństwowych, a nawet przerzucenie winy za negatywne społecznie zjawiska na sąsiednie państwo. Historia zna także liczne przykłady "cementowania jedności narodowej" kosztem wywołania konfliktu zbrojnego z sąsiadem.

Zasygnalizowane zagrożenia niemilitarne na pewno osłabiają w istotny sposób system obronny państwa i mogą wywierać duży wpływ na pogłębianie się zagrożeń militarnych. W niektórych sytuacjach zagrożenia niemilitarne będą naturalną zachętą do podjęcia zbrojnej agresji. Jest to prawdopodobne, ponieważ zagrożenia niemilitarne wywierają bezpośredni wpływ na obniżanie potencjału (mocy) bojowego sił zbrojnych, a szczególnie obrony terytorialnej. Tak więc zagrożenia niemilitarne mogą stanowić swoisty papierek lakmusowy określający stopień zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Przeciwdziałanie i zapobieganie zagrożeniom niemilitarnym mogą być bardzo różne, wybiegają one swoim zasięgiem poza sferę przedsięwzięć militarnych, przede wszystkim sferę polityczną oraz działalność niemal wszystkich resortów cywilnych, chociaż udział resortu obrony będzie zawsze znaczący. Zagrożenia militarne można oceniać w bardzo

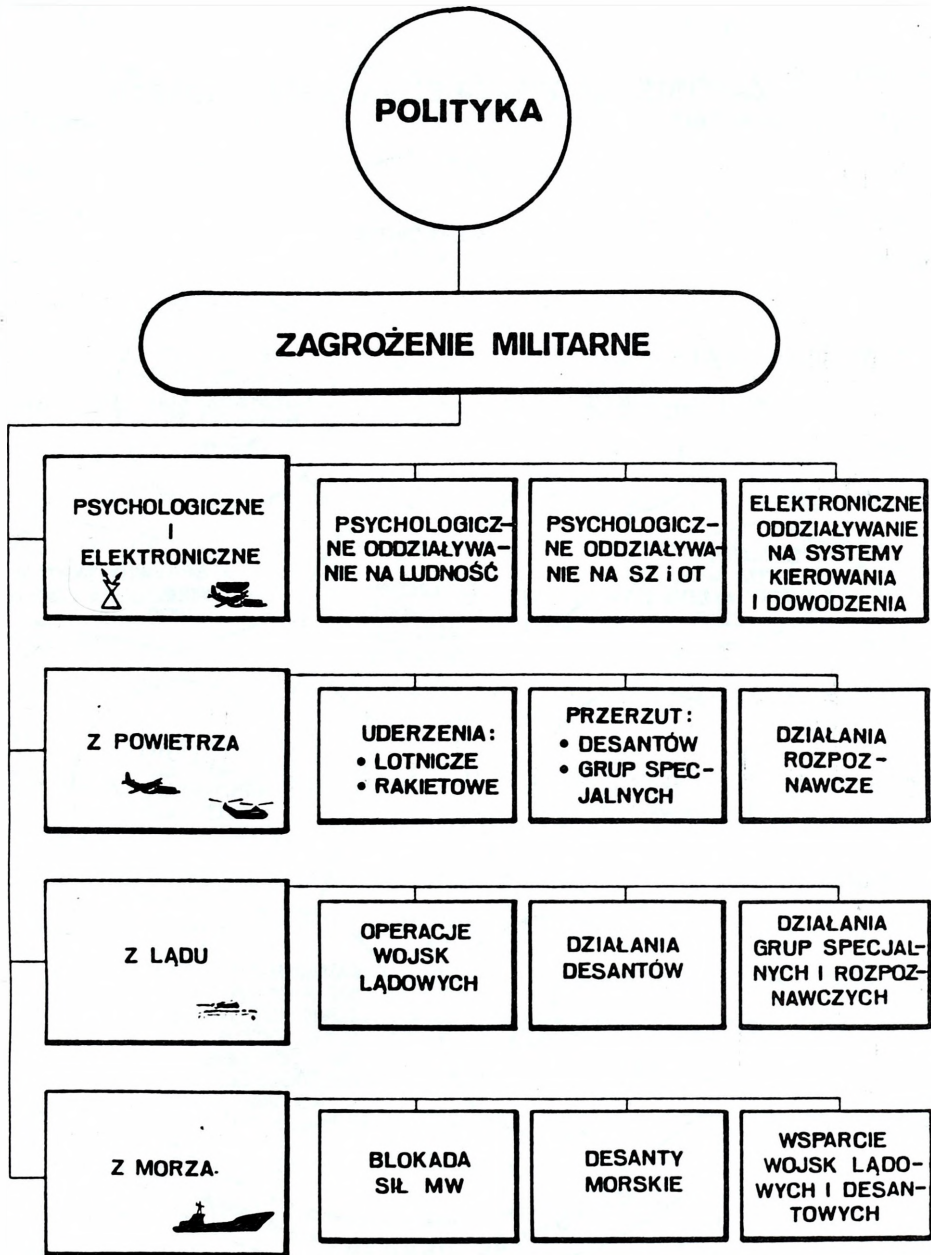
różny sposób, a jednocześnie w kategoriach wymiernych, chociaż ze względu na geostrategiczne położenie państwa dość trudne. Ocena zagrożeń militarnych jest konieczna do tworzenia właściwego modelu sił zbrojnych i ich dyslokacji oraz struktury uzbrojenia (np. jeżeli rozpatrywany przeciwnik dysponuje przeważającą siłą uderzeniową w lotnictwie, wówczas należy rozwijać przede wszystkim broń przeciwlotniczą; jeżeli zaś w broni pancernej - broń przeciwpancerną, nie zaniedbując oczywiście innych rodzajów broni, które będą zapewniać skuteczne odparcie agresji). Przede wszystkim jednak wszechstronna ocena zagrożeń militarnych jest niezbędna do opracowania właściwej koncepcji strategicznej oraz założeń operacyjnych i taktycznych, a także zabezpieczenia logistycznego.

Na rysunku 8 przedstawiono główne elementy zagrożenia militarnego w sposób uproszczony, sygnalizujący jednak skalę ewentualnych zagrożeń w sferze militarnej i wskazujący na kierunki zamierzeń obronnych, w tym w dziedzinie planowania, organizowania i prowadzenia operacji w różnych regionach obszaru kraju oraz ich specyfikę. Ważne miejsce w tej specyfice zajmują te działania, które powinny zapobiegać nagłej napaści (agresji) przeciwnika.

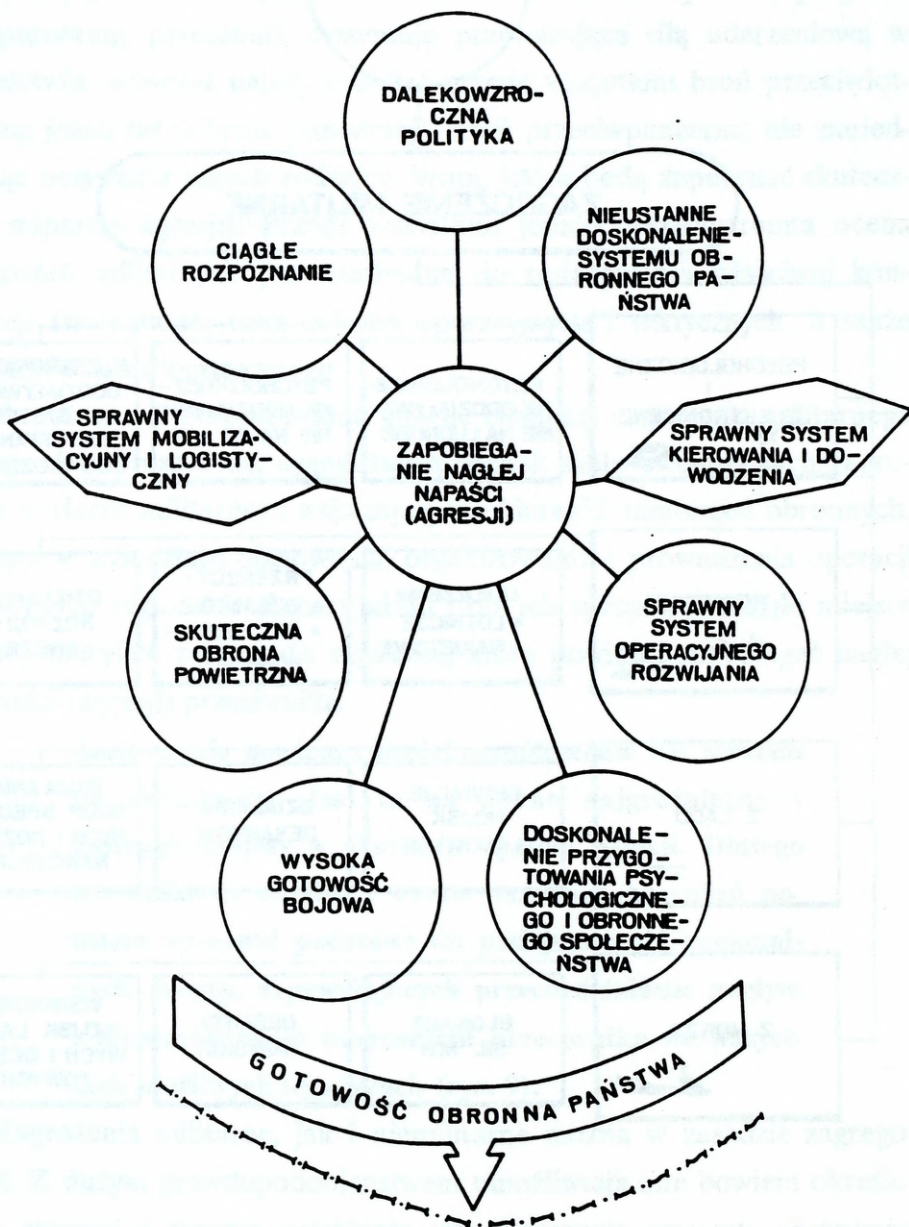
Zaskoczenie bowiem również współcześnie nie straciło na aktualności. Jest to na pewno najgroźniejszy i najtragiczniejszy w skutkach wymiar agresji. Dlatego też wnikliwa analiza i ocena wszelkich zagrożeń powinna stanowić podstawę do podejmowania racjonalnych decyzji, zapewniających przeciwdziałanie nagłym i nieoczekiwanym uderzeniom przeciwnika we wszystkich możliwych wymiarach (rys. 9).

Zagrożenia militarne, jak i niemilitarne można w zasadzie zagregować. Z dużym prawdopodobieństwem umożliwiają one bowiem określenie zakresu i stopnia osłabienia lub naruszenia systemu obronnego

Rysunek 8

ZAPOBIEGANIE NAGŁEJ NAPAŚCI (AGRSEJI)

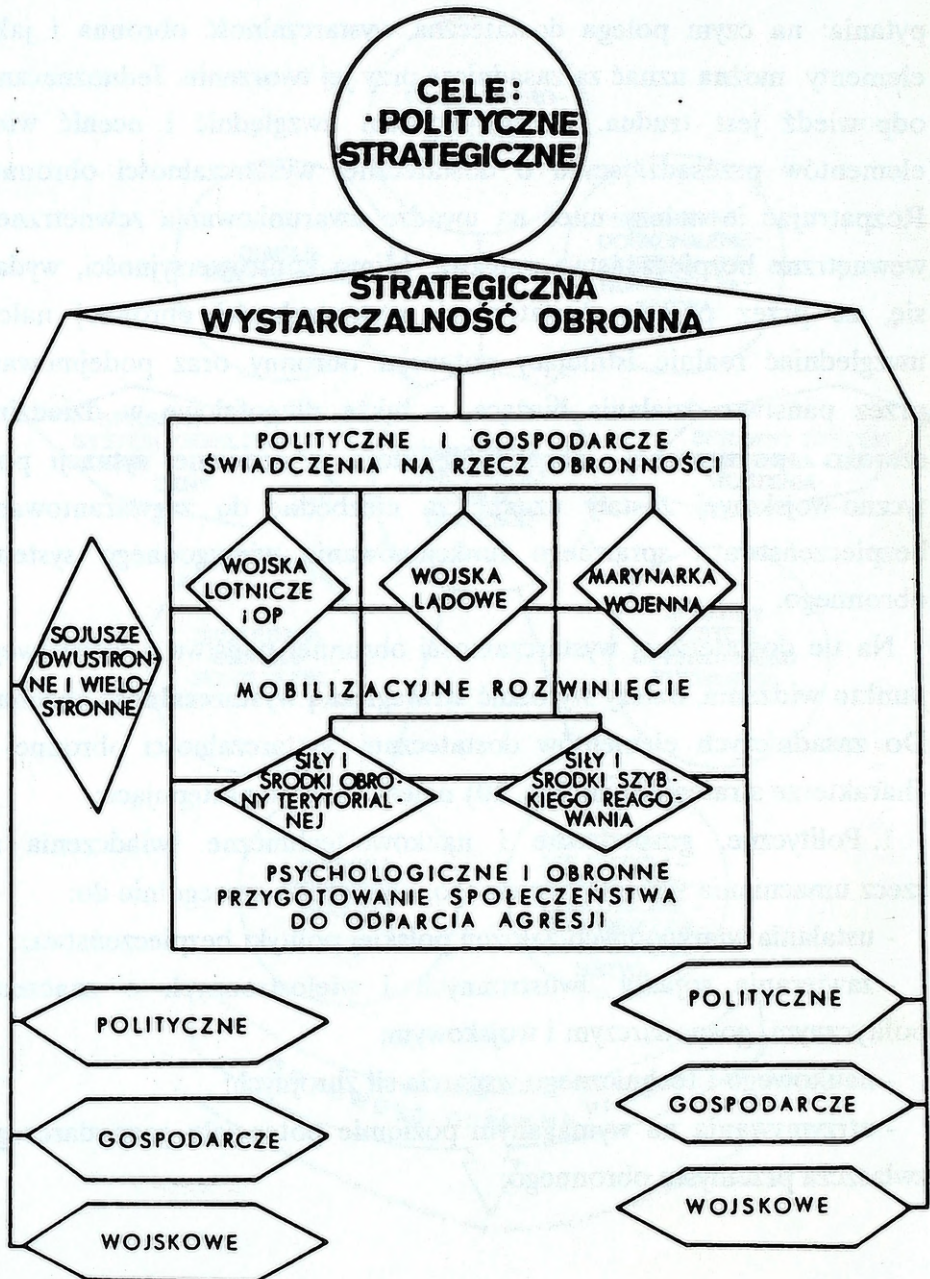
państwa oraz wyodrębnienie tych elementów, które najmocniej zagrażają jego spójności i wiarygodności: naruszają jego fundament.

Prawidłowe określenie zagrożeń stanowi z kolei podstawę do tworzenia modelu dostatecznej wystarczalności obronnej. Nasuwają się zatem pytania: na czym polega dostateczna wystarczalność obronna i jakie elementy można uznać za zasadnicze przy jej tworzeniu. Jednoznaczna odpowiedź jest trudna. Trzeba bowiem uwzględnić i ocenić wiele elementów przesądzających o dostatecznej wystarczalności obronnej. Rozpatrując je należy mieć na uwadze uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne bezpieczeństwa państwa. Mimo kontrowersyjności, wydaje się, że przez pojęcie dostatecznej wystarczalności obronnej należy uwzględniać realnie istniejący potencjał obronny oraz podejmowane przez państwo działania bieżące, a także długofalowe w dziedzinie szeroko pojmowanej obronności, które w ocenianej sytuacji polityczno-wojskowej zostały uznane za niezbędne do zagwarantowania bezpieczeństwa i sprawnego funkcjonowania wiarygodnego systemu obronnego.

Na tle dostatecznej wystarczalności obronnej państwa z wojskowego punktu widzenia, należy wyróżnić **strategiczną wystarczalność obronną**. Do zasadniczych elementów dostatecznej wystarczalności obronnej o charakterze strategicznym (rys. 10) należy zaliczyć następujące:

1. Polityczne, gospodarcze i naukowo-techniczne świadczenia na rzecz umacniania systemu obronnego, odnoszone szczególnie do:
  - ustalania wiarygodnych założeń polskiej polityki bezpieczeństwa;
  - zawierania sojuszy dwustronnych i wielostronnych o znaczeniu politycznym, gospodarczym i wojskowym;
  - naukowego i technicznego wsparcia sił zbrojnych;
  - utrzymywania na wymaganym poziomie potencjału gospodarczego, zwłaszcza przemysłu obronnego;

**ELEMENTY DOSTATECZNEJ WYSTARCZALNOŚCI OBRONNEJ
W SKALI STRATEGICZNEJ**

- zapewniania niezbędnej bazy do przygotowania rezerw osobowych i materiałowych.

2. Psychologiczne i obronne przygotowanie społeczeństwa, polegające m.in. na zwiększaniu poczucia odpowiedzialności każdego obywatela za obronę narodową; obronę swego regionu, miasta i osiedla (niedoścignionym wzorcem są: Szwecja, Szwajcaria, Finlandia, Izrael, Niemcy).

3. Zapewnienie ciągłości funkcjonowania systemu obronnego państwa zarówno w okresie "P", jak i "W", a zwłaszcza zorganizowanie sprawnego, ogólnonarodowego systemu mobilizacyjnego, przygotowania rezerw osobowych i materiałowych na potrzeby sił zbrojnych na okres "W" oraz nieustanne doskonalenie funkcjonowania obrony terytorialnej i cywilnej.

4. Ustalenie zasadniczych kierunków, opracowanie koncepcji i założeń strategicznych oraz operacyjno-taktycznych, a także struktury organizacyjnej sił zbrojnych i obrony terytorialnej. Konieczne jest również zachowanie właściwej proporcji między rodzajami sił zbrojnych i rodzajami wojsk. Przy niskim stanie wojsk operacyjnych w okresie "P", należy zapewniać właściwe i racjonalne przygotowanie (szkolenie) rezerw osobowych.

5. Ustalenie kierunków i ogólnych założeń do prowadzenia badań naukowych oraz kierunków rozwoju techniki wojennej i środków walki.

6. Określenie koncepcji przygotowania terytorium kraju do prowadzenia manewru oraz aktywnych, wysoce manewrowych działań zbrojnych w formie operacji i walk o charakterze zaczepnym i obronnym. Nie oznacza to, że obszar kraju powinien być zamieniony w okopy i transeje oraz rejony umocnione. Przeciwnie. Taka struktura systemu obronnego nie zdała egzaminu już w drugiej wojnie światowej. Upadły bowiem teorie o niepokonalności linii Maginota i Zygryda, Wału Atlantyckiego i rubieży obronnych od Wisły do Berlina, umocnień międzyrzeckich i próba zamienienia miast w twierdze. Nie spełniły się

nadzieje pokładane w nieprzekraczalności najbardziej nowoczesnego pasa umocnień Bar Leva, wybudowanego wzdłuż Kanału Sueskiego (1973 r.). Nie sprawdziła się obrona iracka w Kuwejcie, którą oparto na zasadzie "ani kroku do tyłu".

Przygotowanie terenu na obszarze własnego kraju powinno obejmować przede wszystkim przeprowadzanie wszechstronnych rekonesansów na obszarach przewidywanych przyszłych operacji i walk, dokonanie wyboru dróg manewru, rubieży nadających się do skutecznego oporu; kierunków, które zapewnią optymalne warunki wykonywania zwrotów zaczepnych (kontrataki i przeciwuderzenia) oraz przejścia do przeciwnatarcia.

Konieczne jest także określenie zadań i sposobów działania sił i środków obrony terytorialnej oraz zasad ich współdziałania z wojskami operacyjnymi. Należy również określić obszary, na których mogą być prowadzone skuteczne działania zbrojne na tyłach zgrupowań wojsk przeciwnika, a także ustalić rejony rozmieszczania i manewru baz zabezpieczenia logistycznego.

Każdy z wymienionych głównych elementów, rozpatrywanych przede wszystkim w aspekcie strategicznym i sygnałnie operacyjno-taktycznym jest wyjątkowo bogaty w konkretną treść, zwłaszcza wykonawczą, stanowiącą o dostatecznej wystarczalności obronnej w skali strategicznej.

Biorąc pod uwagę zasygnalizowane zagrożenia i wymagania w dziedzinie dostatecznej wystarczalności obronnej państwa i strategicznej, można sprecyzować ogólny cel systemu obronnego RP. Z teoretycznego punktu widzenia należy go sformułować następująco:

Nadrzędnym celem systemu obronnego państwa jest zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych oraz

ochrona i obrona suwerenności i niepodległości narodu polskiego, jego prawa do integralności terytorialnej, nienaruszalności ukształtowanych historycznie granic Rzeczypospolitej Polskiej.

W każdej ocenianej sytuacji ogólnie sformułowany cel będzie wymagać skonkretyzowania, powiązania z określonym obszarem, regionem i hipotetycznie przewidywanym przeciwnikiem oraz siłami własnymi, które mogą być przeznaczone do realizacji celu ogólnego i celów szczegółowych w operacjach, bitwach i walkach zmierzających do skutecznego odparcia ewentualnej agresji przeciwnika.

Z ogólnego celu systemu obronnego państwa wynikają z kolei konkretne cele i zadania wykonawcze dla każdego z jego elementów. Powinny to być cele i zadania obligatoryjnie realizowane w okresie pokoju oraz w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i ewentualnie kryzysu zbrojnego. Tak więc jeżeli system obronny ma być rzeczywiście wiarygodny, to zadania obronne, wynikające z ogólnego celu, muszą być konsekwentnie wykonywane już w okresie pokoju przez poszczególne organa państwowe i samorządowe, niektóre organizacje społeczne oraz podmioty gospodarcze. Siły zbrojne zaś powinny zachować niezbędną gotowość i zdolność bojową w okresie "P" oraz muszą mieć zapewnione warunki sprawnego przejścia w okres "W", łącznie z przejściem do prowadzenia operacji w celu odparcia agresji przeciwnika.

Historia niejednokrotnie dowiodła, że tworzenie systemu obronnego w chwili zaistnienia bezpośredniego zagrożenia kończy się tragedią narodową. Dlatego też mimo względnego pokoju i braku wyraźnego zagrożenia, głównie militarnego, system obronny powinien być tworzony na zasadach zapewniających jego ciągłość również w celu bezkolizyjnego wejścia w okres "W".

Proces tworzenia i doskonalenia systemu obronnego wymaga bowiem solidnego, długofalowego i mądrego działania politycznego, gospodarczego, społecznego i wojskowego oraz przygotowania całego społeczeństwa do obrony swojego bytu narodowego.

Warunki stworzone przez sprawny system obronny państwa będą naturalnym stymulatorem wysoce zorganizowanego przeciwdziałania i zapobiegania powstawaniu sytuacji kryzysowych oraz do bezkolizyjnego rozpoczęcia i prowadzenia operacji, uniemożliwiając przeciwnikowi dokonanie agresji przez zaskoczenie. Przeciwnie. Powstanie szansa uzyskania zaskoczenia przeciwnika gotowością i skutecznym przeciwdziałaniem jego początkowemu uderzeniu.

POLECENIA:

1. *Omówić wpływ zagrożenia bezpieczeństwa państwa na formułowanie celu systemu obronnego.*
2. *Wymienić zagrożenia niemilitarne bezpieczeństwa państwa.*
3. *Scharakteryzować zagrożenia ekonomiczne i naukowo-techniczne.*
4. *Scharakteryzować zagrożenia psychologiczne i kryzysowe.*
5. *Przedstawić elementy obniżające potencjał obronny państwa i bojowy sił zbrojnych.*
6. *Scharakteryzować zagrożenia militarne.*
7. *Przedstawić istotę dostatecznej wystarczalności obronnej państwa i dostatecznej wystarczalności o charakterze strategicznym.*
8. *Omówić istotę celu systemu obronnego państwa i scharakteryzować jego wpływ na planowanie, organizowanie i prowadzenie operacji w celu odparcia agresji przeciwnika.*

3. FUNKCJONOWANIE SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

Duch narodu i wojska powinien kształtować się pod wpływem elementu, najbardziej świadomego zadań narodu i ożywionego poczuciem obywatelskim. Państwo powinno być ramą zamykającą i zespalającą wszystkie wysiłki w jedną całość.

A. ZAWILSKI

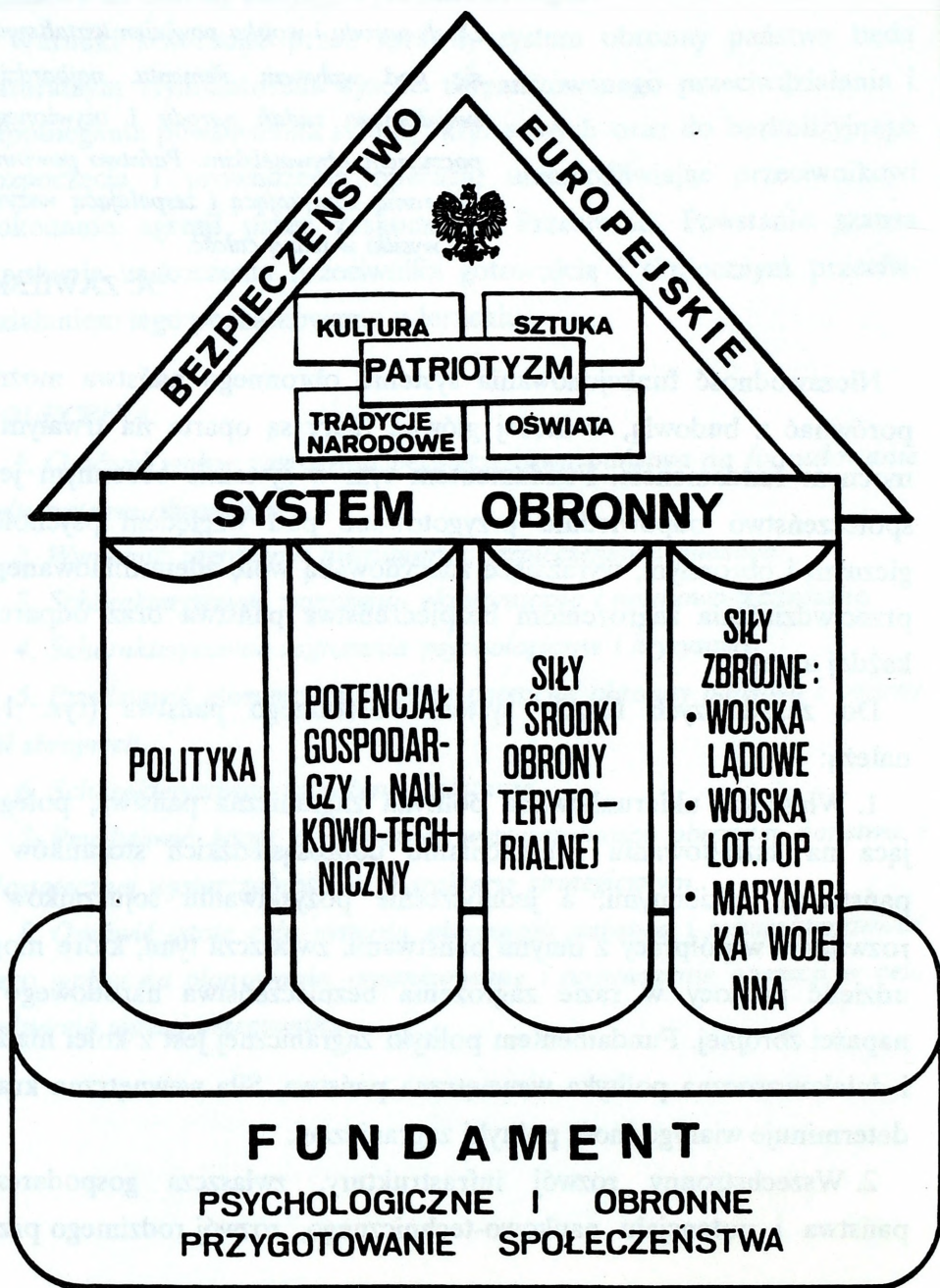
Niezawodność funkcjonowania systemu obronnego państwa można porównać z budowlą, w której główne filary są oparte na trwałym i mocnym fundamencie. Fundamentem tym w systemie obronnym jest społeczeństwo odpowiednio przygotowane pod względem psychologicznym i obronnym, wyrażające zdecydowaną wolę zdeterminowanego przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa państwa oraz odparcia każdej agresji.

Do zasadniczych filarów systemu obronnego państwa (rys. 11) należą:

1. Właściwie ukierunkowana polityka zagraniczna państwa, polegająca na kształtowaniu i umacnianiu dobrosąsiedzkich stosunków z państwami ościennymi, a jednocześnie pozyskiwaniu sojuszników i rozwijaniu współpracy z innymi państwami, zwłaszcza tymi, które mogą udzielić pomocy w razie zagrożenia bezpieczeństwa narodowego i napaści zbrojnej. Fundamentem polityki zagranicznej jest z kolei mądra i dalekowzroczna polityka wewnętrzna państwa. Siła wewnętrzna kraju determinuje wiarygodność polityki zagranicznej.

2. Wszechstronny rozwój infrastruktury, zwłaszcza gospodarczej państwa i potencjału naukowo-technicznego, rozwój rodzimego prze-

ARCHITEKTURA SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

mysłu obronnego oraz możliwość sprawnego przestawienia gospodarki na zaspokojenie potrzeb obronnych. Ważne miejsce w potencjale gospodarczym zajmuje odpowiednie przygotowanie rezerw materiałowych i racjonalne ich rozmieszczanie na obszarze kraju.

3. Sprawny, zoptymalizowany model sił zbrojnych, odpowiednio wyposażony pod względem technicznym i bojowym, utrzymywanych na wymaganym poziomie gotowości i zdolności bojowej. Jednocześnie zachowuje się priorytety dla tych sił i wojsk, które jako pierwsze są przeznaczone do odparcia agresji i przeciwdziałaniu powstawania sytuacji kryzysowych.

4. Siły i środki obrony terytorialnej i obrony cywilnej odpowiednio przygotowane i wyposażone do działania nawet w ekstremalnych warunkach.

Wymienione filary utrzymują całą strukturę bezpieczeństwa państwa, w której szczególną rolę odgrywają: patriotyzm, sztuka, kultura, oświata i tradycja narodowa.

Podstawą systemu obronnego państwa jest psychologiczne i obronne przygotowanie społeczeństwa. Od jej trwałości zależy stabilność całej struktury bezpieczeństwa narodowego. Można zaryzykować i takie twierdzenie, że od niezawodności tego systemu zależy również bezpieczeństwo w Europie.

Dlatego też zarysowany system obronny wymaga sprawnie funkcjonującego, nawet w ekstremalnych warunkach, systemu kierowania państwem i dowodzenia siłami zbrojnymi. Systemy te, ze względu na ich cel i zadania, muszą być przygotowane i nieustannie doskonalone w okresie pokoju, przez poddawanie ich ćwiczebnej weryfikacji i konfrontacji.

W systemie obronnym państwa szczególna rola przypada siłom zbrojnym, mającym charakter ogólny.

nonarodowy. Głównym ich zadaniem jest nieustanna gotowość do zdeterminowanego działania i przeciwdziałania ewentualnej napaści przeciwnika, a w razie jej zaistnienia bezzwłoczne stawianie skutecznego oporu przy współdziałaniu z innymi siłami struktur obronnych państwa.

Wysoka zdolność i gotowość bojowa sił zbrojnych w okresie pokoju ma być także międzynarodowym uwiarygodnieniem determinacji obronnej narodu i państwa.

Charakter zagrożeń i rola sił zbrojnych w systemie obronnym wymagają zwiększania i uzawodowienia armii, sprawnego przejścia (przede wszystkim jednostek wojskowych z okresu "P" na okres "W" oraz zdolności pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych do prowadzenia wyjątkowo manewrowych operacji, bitew i walk o charakterze obronno-zaczeptym⁸ i w wymiarze lądowo-powietrznym. Dowódcy i oficerowie sztabu każdego szczebla dowodzenia powinni doskonale opanować umiejętność dokonywania szybkich i sprawnych przegrupowań (przemarszów, przesunięć) na bliższe i dalsze odległości oraz umiejętne i zdecydowane przenoszenie punktu ciężkości operacji i walki na decydujące kierunki (obszary).

Ze względu na ewentualną liczebną przewagę zgrupowań wojsk przeciwnika, podstawą koncepcji i założeń strategicznych, operacyjnych i taktycznych powinno być dążenie do tworzenia przewagi w określonym miejscu i czasie, a zwłaszcza przewagi w sferze niematerialnej oraz intelektualnej dowódców i oficerów sztabu. Należy tu sięgać do chlubnych, ponadtysiącletnich tradycji polskiego oręża i polskiej sztuki wojennej, kiedy to mniejszymi liczebnymi siłami i przy minimalizacji strat

---

⁸ K. Nożko, *Obronno-zaczeptyne działania (operacje) w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 1994.

własnych odnoszono wielkie historyczne zwycięstwa nad licznie większymi siłami wroga ⁹.

Aby we współczesnych warunkach odnieść zwycięstwo w operacji, bitwie i walce mając mniejsze liczebnie siły, potrzebny jest ogromny wysiłek już w okresie pokoju, który zapewni tworzenie wymaganej przewagi zarówno materialnej, jak i intelektualnej ¹⁰ podczas konfliktu zbrojnego z liczebnie (a być może i technicznie) silniejszym przeciwnikiem. Tak sformułowana teza jest trudna do zmaterializowania, gdyż trzeba brać pod uwagę obecnie jeszcze wiele niezbyt przejrzystych uwarunkowań. Mimo niewątpliwych trudności, możliwości takie nie tylko istnieją, ale mogą być w pełni osiągalne. Świadczą o tym liczne przykłady ze współczesnych wojen i konfliktów zbrojnych: uderzenie wojsk hitlerowskich na koalicję francusko-angielską w 1940 r., wojny: fińsko-radziecka (1940), na Bliskim Wschodzie, w Wietnamie i Afganistanie.

Trzeba jednocześnie uwzględnić to, że tworzenie przewagi w okresie poprzedzającym sytuację kryzysową, będzie spełniać ważną rolę w zapobieganiu konfrontacji zbrojnej. Poza tym możliwości i umiejętność tworzenia przewagi uwiarygadnia system obronny państwa oraz stwarza szansę, że przeciwnik, który podejmuje decyzje realizacji celów politycznych poprzez zbrojne działania poniesie znaczne straty i nie zrealizuje swoich zamierzeń. Dlatego też każda działalność, w tym i nakłady finansowe oraz niewątpliwe wyrzeczenia na rzecz systemu obronnego państwa na pewno się opłaca. Polacy bowiem w swojej historii już wielokrotnie ponosili klęskę i olbrzymie ofiary, spowodowane zaniedbaniami w sferze obronności państwa.

---

⁹ *Zwycięskie bitwy w polskiej sztuce wojennej*, Bibl. "WiW" 1992.

¹⁰ K. Nożko, *Intelektualne przygotowanie dowódców i oficerów sztabu w systemie obronnym RP*, AON, Warszawa 1993.

Do zasadniczych elementów przewagi materialnej (rys. 12 i 13) należy zaliczyć potencjał gospodarczy i nowoczesne siły zbrojne.

Podstawowymi elementami przewagi materialnej w wymiarze potencjału gospodarczego są następujące:

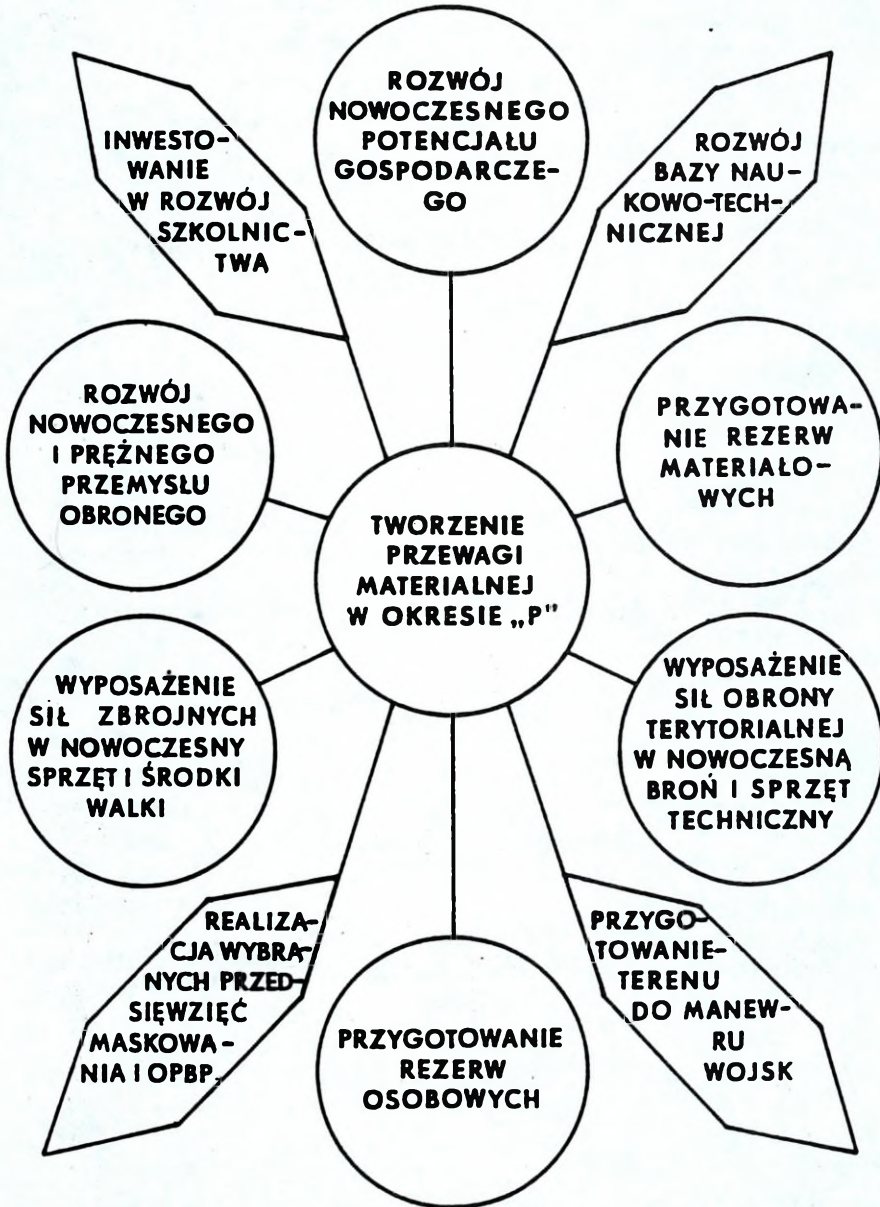
- nowoczesny i prężny przemysł obronny, zaspokajający potrzeby własnych sił zbrojnych i "zarabiający na siebie";
- nieustanne doskonalenie i rozwój postępu naukowo-technicznego, zarówno na użytek gospodarki oraz społeczeństwa, jak i na potrzeby obrony narodowej;
- utrzymywanie sprawnego systemu konwersji przemysłu na okres zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
- zapewnienie sprawnego funkcjonowania systemu logistycznego oraz przygotowanie rezerw materiałowych.

Przy stosunkowo małej liczbie armii w okresie pokojowym musi być zapewniony wyjątkowo sprawny system mobilizacyjny, obejmujący przygotowane i dobrze wyszkolone rezerwy osobowe, tj. oficerów, podoficerów i szeregowych. W tej dziedzinie doskonałym wzorcem są m.in. Szwecja, Finlandia, Izrael, Szwajcaria, Niemcy. W Polsce dużym wzmocnieniem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych są siły tworzące system obrony terytorialnej oraz obrony cywilnej.

Jednym z ważniejszych elementów generującym przewagę jest atut własnego terenu. Aby jednak ten stanowił rzeczywiście autentyczny element przewagi materialnej musi być odpowiednio przygotowany, zwłaszcza do takich działań, jak:

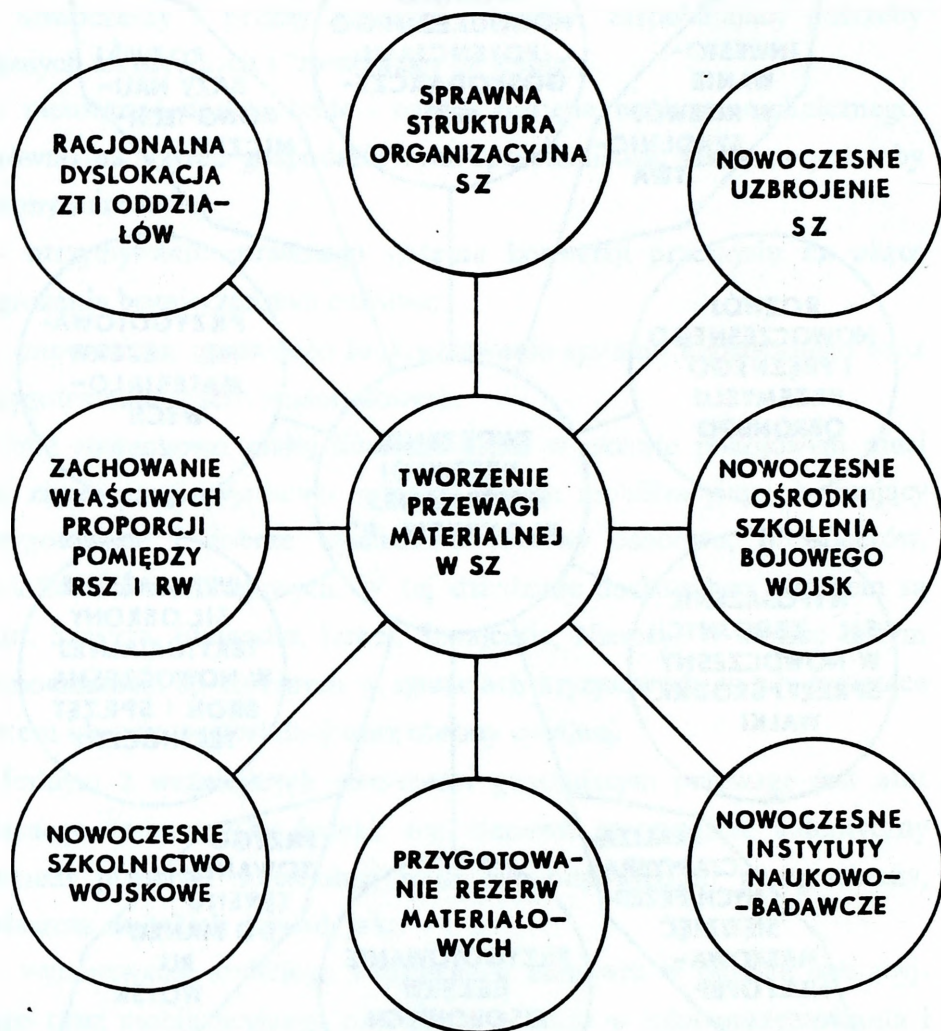
- wykonywanie szybkiego i sprawnego manewru w okresie operacyjnego oraz mobilizacyjnego rozwijania, a także w toku przygotowania i prowadzenia operacji i walki;
- przegrupowania (przesunięcia i przemarsze) wojsk na kierunki zagrożone oraz te, na których szuka się decydującego rozstrzygnięcia.

TWORZENIE PRZEWAGI MATERIALNEJ W OKRESIE "P"

OPBP - obrona przed bronią precyzyjną

TWORZENIE PRZEWAGI MATERIALNEJ W SIŁACH ZBROJNYCH

Szczególną rolę w tworzeniu przewagi materialnej będzie odgrywać nowoczesność sił zbrojnych. Biorąc pod uwagę możliwości ekonomiczne państwa, nowoczesność ta może wyróżniać się przede wszystkim w następujących wartościach:

- utworzeniu oraz nieustannym doskonaleniu sprawnej struktury organizacyjnej sił zbrojnych, gwarantującej skuteczne wykonywanie przewidywanych zadań, ujętych w odpowiednich planach operacyjnych odparcia ewentualnej zbrojnej agresji przeciwnika;

- wyposażeniu sił zbrojnych w nowoczesny sprzęt bojowy i środki walki, szczególnie w taką broń, którą będzie można skutecznie przeciwstawić się przeważającej sile przeciwnika;

- zapewnieniu właściwych proporcji pomiędzy rodzajami sił zbrojnych i rodzajami wojsk;

- doskonaleniu systemu dowodzenia, rozpoznania i elektronicznego przeciwdziałania;

- doskonaleniu bazy naukowej i dydaktycznej w szkolnictwie wojskowym i instytucjach naukowo-badawczych;

- tworzeniu nowoczesnych ośrodków szkolenia bojowego wojsk i rezerw osobowych;

- kształceniu kadr dowódczych i sztabowych w zagranicznych uczelniach wojskowych.

Wymienione zostały jedynie zasadnicze, najprostsze i najtańsze inwestycje, zapewniające w miarę nowoczesność w siłach zbrojnych oraz możliwość skutecznego przeciwstawiania się przeważającym liczebnie siłom przeciwnika.

Wspomniano o przewadze materialnej i niematerialnej, (trudno wymiernej), wobec tego nasuwa się pytanie, dotyczące elementów tworzących te wartości. Nie wdając się w teoretyczne rozważania¹¹ moż-

---

¹¹ K. Nożko, *Sztuka tworzenia przewagi w systemie obronnym RP*, Warszawa 1994.

na jedynie wymienić zasadnicze elementy tworzące przewagę materialną i niematerialną.

Z wojskowego punktu widzenia do przewagi niematerialnej (rys. 14) można zaliczyć następujące wartości:

- realistyczne założenia i zasady strategii wojennej (obronnej), sztuki operacyjnej i taktyki;

- nowoczesne metody szkolenia operacyjno-taktycznego i bojowego sił zbrojnych oraz jednostek obrony terytorialnej;

- doskonałe przygotowanie (kształcenie i szkolenie) dowódców, oficerów sztabu oraz edukację obronną elit politycznych, kierownictwa państwowego i administracji terenowej, a także społeczeństwa;

- doskonałe przygotowanie rezerw osobowych dla wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej;

- utrzymywanie dowództw, sztabów i jednostek wojskowych w wysokiej gotowości i zdolności bojowej oraz stałe pomnażanie ich mocy bojowej;

- nieustanne doskonalenie metod i treści kształcenia oraz szkolenia w uczelniach wojskowych;

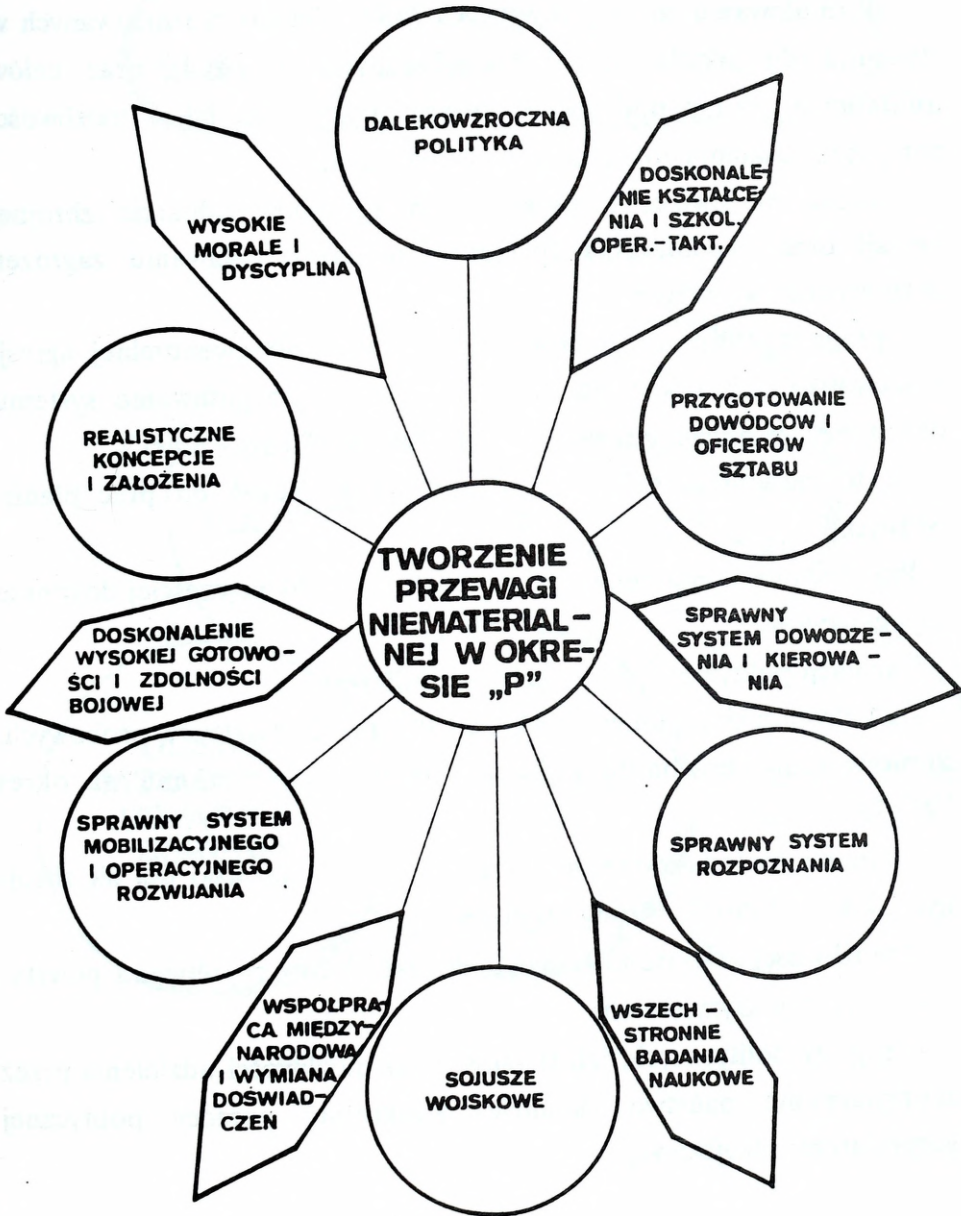
- systematyczne prowadzenie badań naukowych zarówno w dziedzinie teorii sztuki wojennej, jak i techniki wojskowej oraz nowoczesnych środków walki;

- zapewnienie sprawnego systemu kierowania państwem i dowodzenia siłami zbrojnymi zarówno w okresie "P", jak i bezkolizyjnego przejścia na system "W";

- systematyczna wymiana doświadczeń z innymi przodującymi armiami w Europie i w świecie.

Wymienione zasadnicze elementy są najprostszym i na pewno najtańszym sposobem tworzenia przewagi niematerialnej, a w konsekwencji materialnej.

TWORZENIE PRZEWAGI NIEMATERIALNEJ W OKRESIE "P"

Sprawne funkcjonowanie systemu obronnego państwa w dużej mierze jest uzależnione od właściwego i realistycznego planowania (rys. 15), w którym szczególna uwaga powinna być poświęcona następującym wskaźnikom:

- sformułowaniu celów politycznych (odpowiednio zróżnicowanych w stosunku do hipotetycznie przewidywanych zagrożeń) oraz celów militarnych, biorąc pod uwagę własne możliwości, jak i możliwości zbrojnego działania potencjalnego przeciwnika;

- ocenie możliwości i ewentualnych sposobów odparcia zbrojnej agresji oraz zapobiegania (przeciwdziałania) powstawaniu zagrożeń bezpieczeństwa państwa;

- prognozowaniu rezultatów, kosztów zarówno ewentualnej agresji przeciwnika, jak i kosztów poniesionych na przygotowanie systemu obronnego oraz jego sprawne funkcjonowanie ("koszt - efekt").

Są to zasadnicze wskaźniki, stanowiące podstawę do prac planistycznych.

Przy formułowaniu celów politycznych (rys. 16) najczęściej dokonuje się oceny:

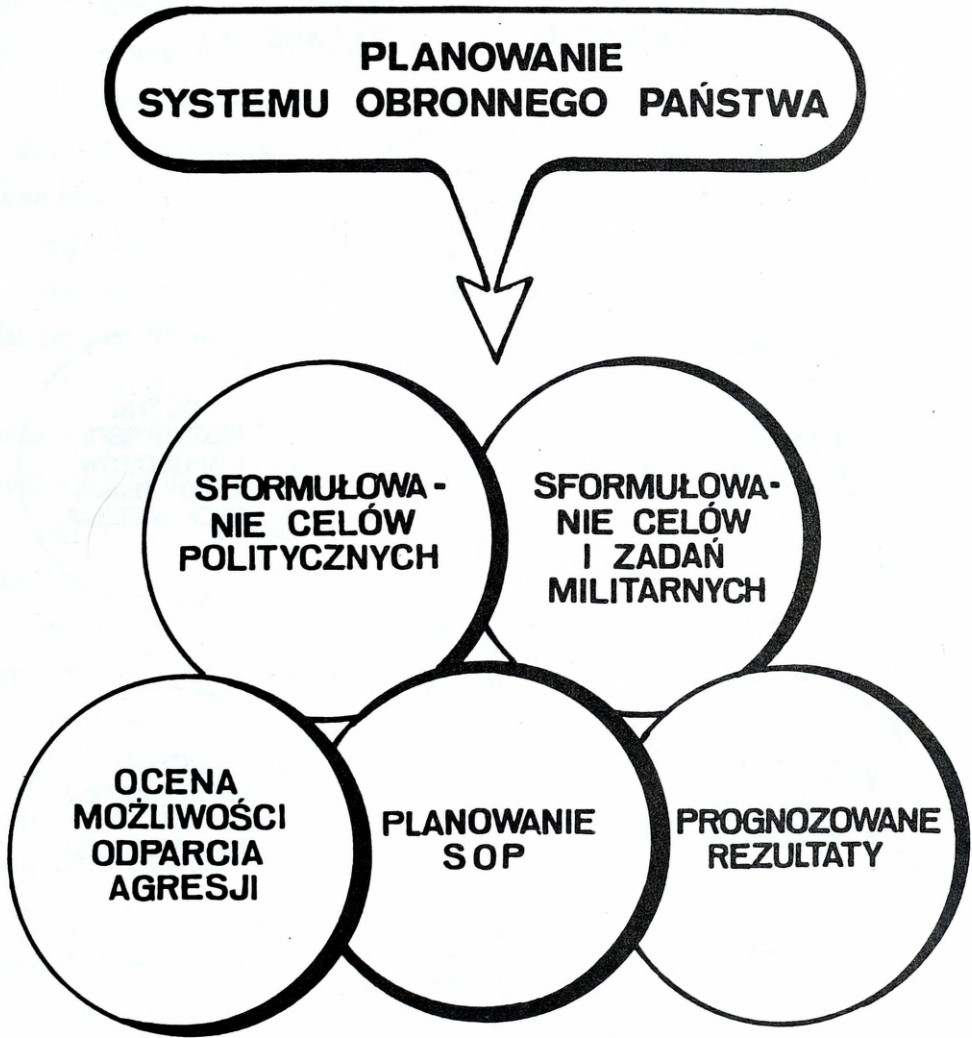
- sytuacji politycznej, gospodarczej i militarnej;

- możliwości sił zbrojnych z okresu "P" oraz liczby rezerw osobowych, doprowadzając liczebność wojsk do wymaganego poziomu na okres "W";

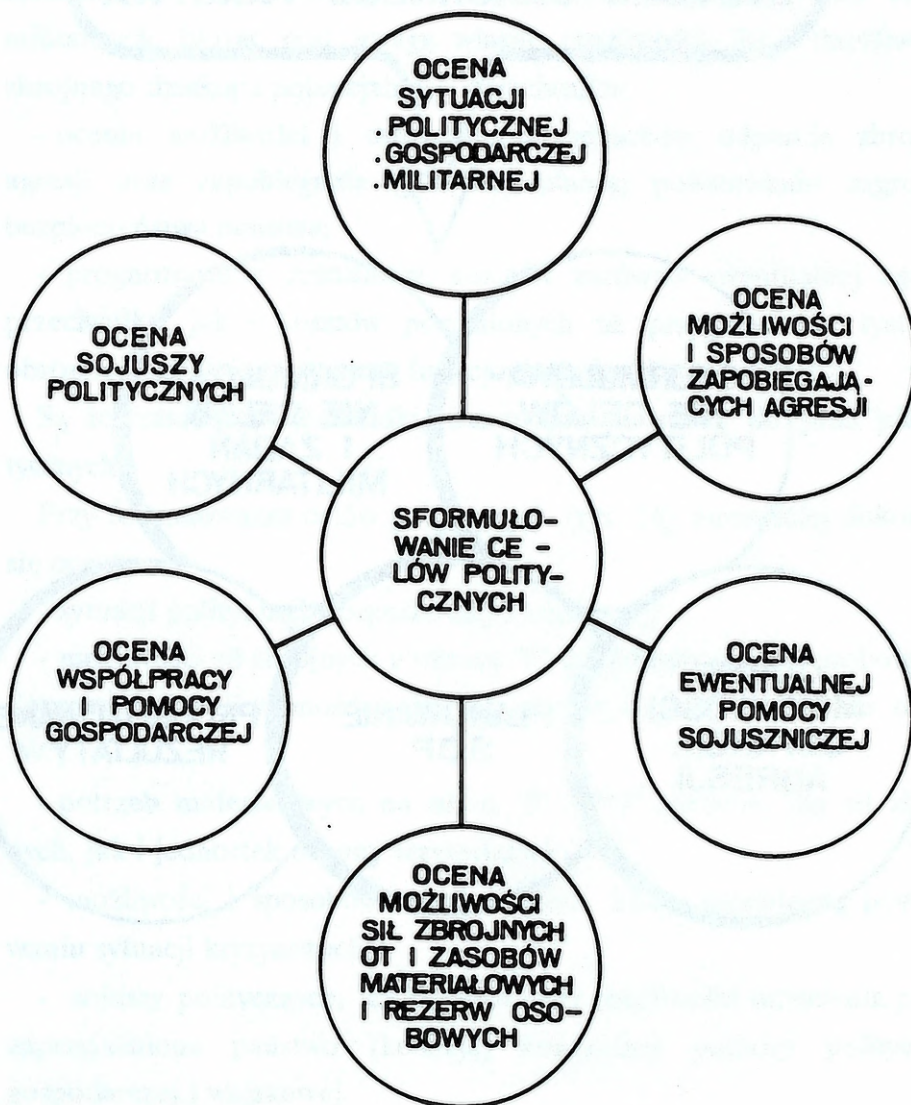
- potrzeb materiałowych na okres "P" i "W" zarówno dla sił zbrojnych, jak i jednostek obrony terytorialnej;

- możliwości i sposobów takich działań, które zapobiegą powstawaniu sytuacji kryzysowych;

- sojuszy politycznych, ich trwałość oraz możliwości udzielenia przez zaprzyjaźnione państwo (koalicję) konkretnej pomocy politycznej gospodarczej i wojskowej.

**FORMUŁOWANIE CELÓW POLITYCZNYCH W PLANOWANIU
SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA**

Cele polityczne determinują treść celów i zadań obrony militarnej. Pod tym względem powinna być wyjątkowa zgodność, chociaż niekiedy po dokładnej analizie ocen, zwłaszcza własnych możliwości w stosunku do możliwości przeciwnika, zaistnieje konieczność korekty, a nawet zmiany celów politycznych.

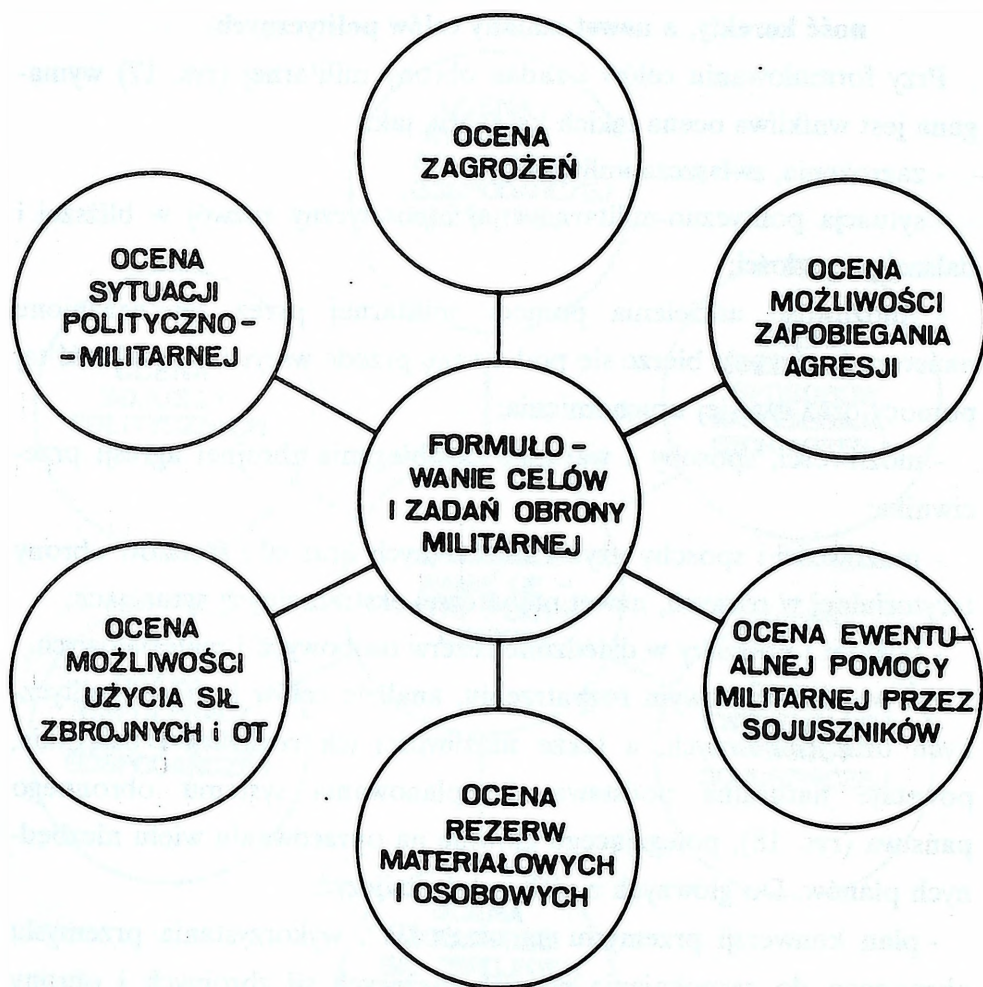
Przy formułowaniu celów i zadań obrony militarnej (rys. 17) wymagana jest wnikliwa ocena takich kategorii, jak:

- zagrożenia, zwłaszcza militarne;
- sytuacja polityczno-militarna i jej hipotetyczny rozwój w bliższej i dalszej przyszłości;
- możliwość udzielenia pomocy militarnej przez zaprzyjaźnione państwo (państwa); bierze się pod uwagę przede wszystkim wielkość tej pomocy oraz czas jej uruchomienia;
- możliwości, sposoby i warunki zapobiegania zbrojnej agresji przeciwnika;
- możliwości i sposoby użycia sił zbrojnych oraz sił i środków obrony terytorialnej w różnych, nawet najbardziej ekstremalnych sytuacjach;
- poziom i potrzeby w dziedzinie rezerw osobowych i materiałowych.

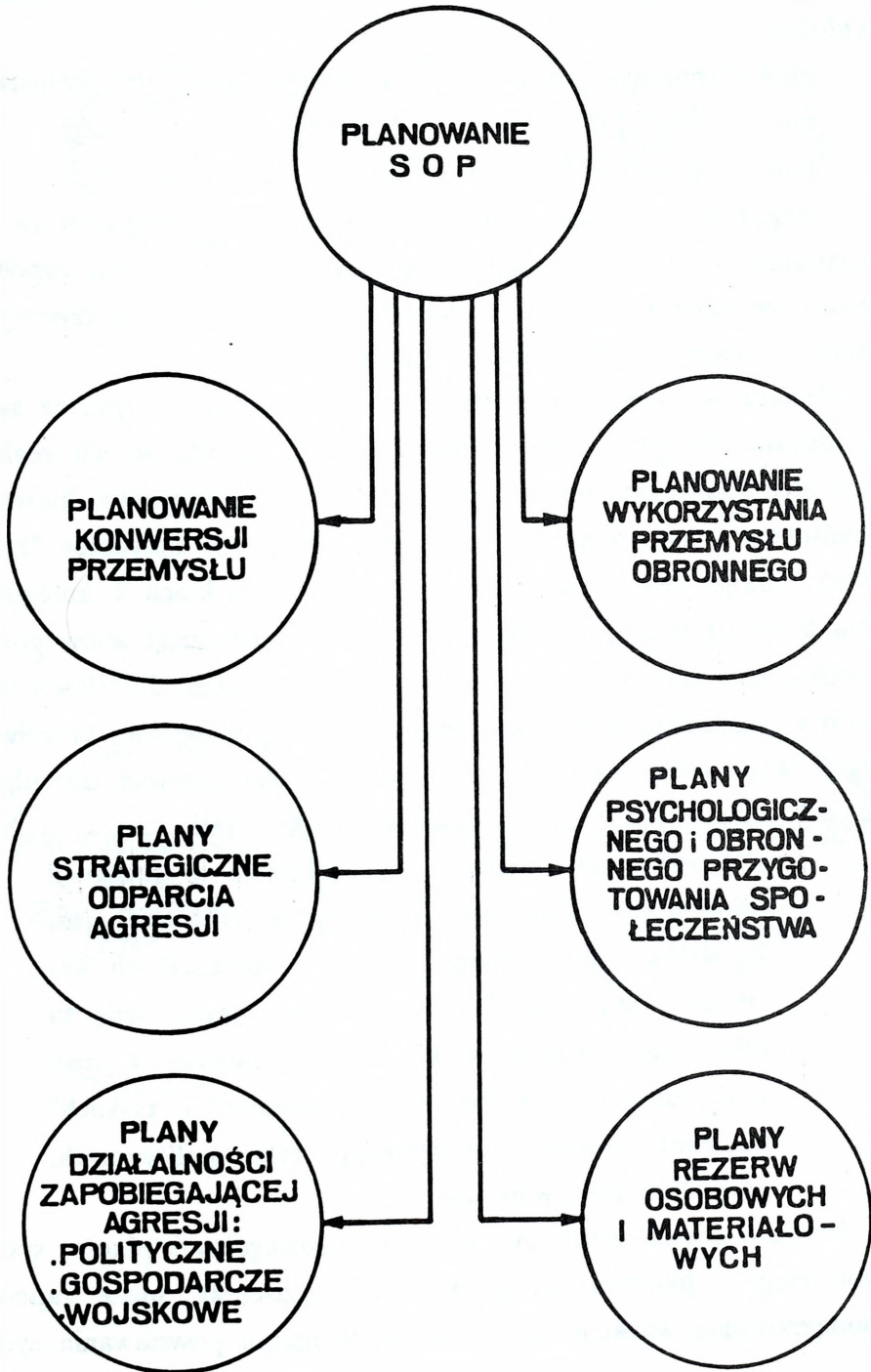
Po wielowariantowym rozpatrzeniu, analizie celów i zadań politycznych oraz militarnych, a także możliwości ich realizacji i osiągnięcia, powstaje naturalna podstawa do planowania systemu obronnego państwa (rys. 18), polegającego głównie na opracowaniu wielu niezbędnych planów. Do głównych z nich należy zaliczyć:

- plan konwersji przemysłu na okres "W", wykorzystania przemysłu obronnego do zaspokajania potrzeb bieżących sił zbrojnych i obrony terytorialnej oraz przygotowania niezbędnych rezerw materiałowych na okres "P" i "W";
- plan działalności zapobiegającej agresji (plan ten może mieć takie działy, jak: działań politycznych, gospodarczych i wojskowych; mogą to

**FORMUŁOWANIE CELÓW I ZADAŃ OBRONY MILITARNEJ
W PLANOWANIU SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA**

Rysunek 18

być również oddzielne plany, stanowiące jednak pewną zamkniętą całość);

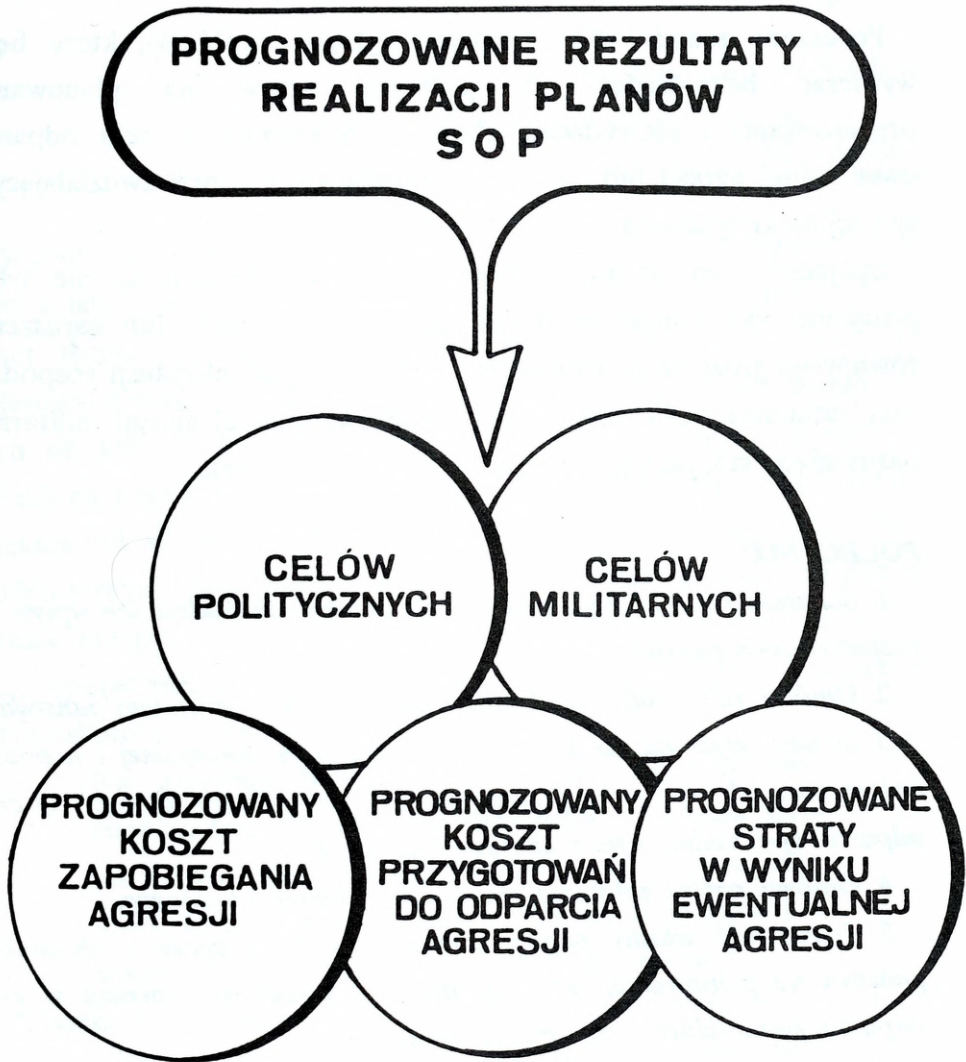
- plan obronny i psychologicznego przygotowania społeczeństwa;
- plany strategiczne i operacyjne dyrektywy odparcia agresji;
- plany przygotowania rezerw osobowych i materiałowych.

Opracowanie realnych planów systemu obronnego państwa ma ogromne znaczenie dla ciągłości jego funkcjonowania oraz zapobiegania i we właściwym czasie przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, a także uniknięcia zaskoczenia agresją zbrojną.

Realizm w planowaniu wyraża się m.in. również w tym, że są one podstawą do opracowania prognozowanych rezultatów ich realizacji. Opracowanie takich prognoz jest konieczne do sprawnego kierowania państwem i jego systemem obronnym. Prognozy dotyczące "koszt - efekt" mogą być prowadzone w różnych aspektach i kategoriach. Najczęściej powinno się prognozować skutki realizacji celów politycznych i gospodarczych (rys. 19), a następnie na ich tle celów i zadań obrony militarnej, w tym również kosztów zapobiegania i przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym oraz kosztów przygotowań do odparcia ewentualnej agresji zbrojnej o różnym zasięgu i skali.

Prognozowanie kosztów, wynikających z realizacji celów politycznych oraz celów obrony militarnej, jest na pewno bardzo trudne, lecz we współczesnych warunkach konieczne i możliwe, nawet jeżeli będą to tylko dane szacunkowe. Pozwolą one bowiem przynajmniej na ogólne wyobrażenie o "stratach" i "zyskach" po zrealizowaniu przewidywanych celów politycznych, gospodarczych i wojskowych.

Ponadto ocena rezultatów realizacji poszczególnych planów systemu obronnego państwa przez pryzmat "koszt-efekt" może zapewniać podejmowanie ważkich decyzji w zapobieganiu powstawania sytuacji

kryzysowych oraz racjonalnie ustalać główne wysiłki w działaniu i przeciwdziałaniu podejmowanym przez główne ośrodki władzy państwowej.

Poruszone zostały tylko sygnałnie wybrane problemy, które będą wywierać bezpośredni lub pośredni wpływ na planowanie, organizowanie i prowadzenie skutecznych operacji w celu odparcia ewentualnej agresji lub działań zapobiegających i przeciwdziałających sytuacjom kryzysowym.

Spójność i sprzężenie zwrotne w tych dziedzinach są nie tylko pożądane, lecz konieczne. Każda bowiem rozbieżność lub naruszenie równowagi grozi awanturnictwem i jest zachętą do ekspansji gospodarczej, dominacji politycznej, a następnie ewentualnej agresji militarnej, naruszającej ład, porządek i bezpieczeństwo w Europie.

POLECENIA:

- 1. Scharakteryzować filary systemu obronnego i uzasadnić ich wpływ na bezpieczeństwo państwa.*
- 2. Omówić rolę i zadania sił zbrojnych w systemie obronnym państwa.*
- 3. Scharakteryzować istotę i charakter przewagi materialnej i niematerialnej oraz ich wpływ na przygotowanie i prowadzenie operacji w celu odparcia ewentualnej agresji zbrojnej przeciwnika.*
- 4. Omówić ogólne założenia planowania systemu obronnego.*
- 5. Przedstawić własny pogląd dotyczący wpływu systemu obronnego państwa na planowanie, organizowanie i prowadzenie operacji w celu odparcia ewentualnej agresji przeciwnika.*

4. ROLA I ZADANIA WOJSKA POLSKIEGO W SYSTEMIE OBRONNYM PAŃSTWA

*Siła nie w liczebności, lecz w fortelach
stosowanych przeciwko potędze wroga*

J. TARNOWSKI

Wybór motto do treści niniejszego rozdziału nie jest przypadkowy, gdyż z istoty polskiego systemu obronnego wynika, że w razie ewentualnej zbrojnej agresji, do jej skutecznego odparcia nie mogą być skierowane przeważające ani nawet równe liczebnie siły w stosunku do tych sił, które dokonały napaści. Trzeba bowiem realnie oceniać, że agresji na nasz kraj mogą dokonać tylko takie siły, które będą liczebnie większe od sił skierowanych do przeciwdziałania. Dlatego też rolą i podstawowym zadaniem sił zbrojnych w polskim systemie obronnym będzie przygotowanie i prowadzenie takich działań w skali strategicznej, operacyjnej i taktycznej, które zapewnią mniejszymi liczebnie siłami skuteczne przeciwdziałanie "potędze wroga".

Nie przewaga liczebna może bowiem zapewnić zwycięstwo, lecz intelektualna dowódców i oficerów sztabu¹², mistrzowskie wyszkolenie jednostek wojskowych, zdeterminowany opór sił obrony terytorialnej, a także wykorzystanie przewagi własnego terenu.

Dlatego należy sięgać do korzeni polskiej sztuki wojennej, do znakomych doświadczeń polskiego oręża zarówno tych chlubnych - historycznych, jak i tych, w których przeżywano gorzki smak klęski wojskowej i narodowej. Przypomnijmy, że na przestrzeni ponad-tysiącletniej naszej historii niemal wszystkie zwycięskie bitwy stoczone

---

¹² K. Nożko, *Intelektualne ... op.cit.*, AON, Warszawa 1993.

przez polskiego żołnierza, królów, hetmanów i dowódców zostały rozegrane przeciwko liczebnej "potędze wroga". I najważniejsze - zwycięstwa osiągnęto nie kosztem przelanej krwi żołnierskiej, lecz zawsze przy minimalnych stratach własnych. Dlatego też konieczne jest głębokie i wszechstronne studiowanie zwycięstw i przegranych, ich przyczyn i skutków. Wnioski zaś i doświadczenia bitewne i wojenne (zarówno polskie, jak i innych armii i narodów) należy oceniać przez pryzmat współczesności, tworzenia i doskonalenia systemu obronnego państwa. Doświadczenia wojenne dowodzą bowiem, że żołnierze, dowódcy i oficerowie sztabu, którzy mają pełną świadomość przygotowania i prowadzenia operacji, bitwy i walki z przeważającymi liczebnie siłami, będą jednym z istotnych czynników wyzwalających energię, inicjatywę i silną wolę, w poszukiwaniu i wyborze takich sposobów działań, kierowaniu się takimi zasadami, które - w ich przekonaniu - muszą zaowocować zwycięstwem.

W polskim systemie obronnym skuteczne i zdecydowane przeciwstawianie się początkowemu uderzeniu przeważających sił przeciwnika nabiera ogromnego znaczenia zarówno w wymiarze strategicznym, operacyjno-taktycznym, jak i psychologicznym oraz międzynarodowym. Sukcesy odniesione w bitwie granicznej mogą skłaniać bowiem do podjęcia skuteczniejszych rozmów i pertraktacji dyplomatycznych oraz uaktywnienia kontrahentów zagranicznych do udzielania większej i szybszej pomocy międzynarodowej, w tym i wojskowej.

Dlatego też szczególnego znaczenia nabiera wszechstronne przygotowanie dowódców i wojsk do prowadzenia działań operacyjno-taktycznych w wyjątkowo trudnych, można rzec, ekstremalnych warunkach. Przewidywać należy, że agresorowi będzie szczególnie zależało na

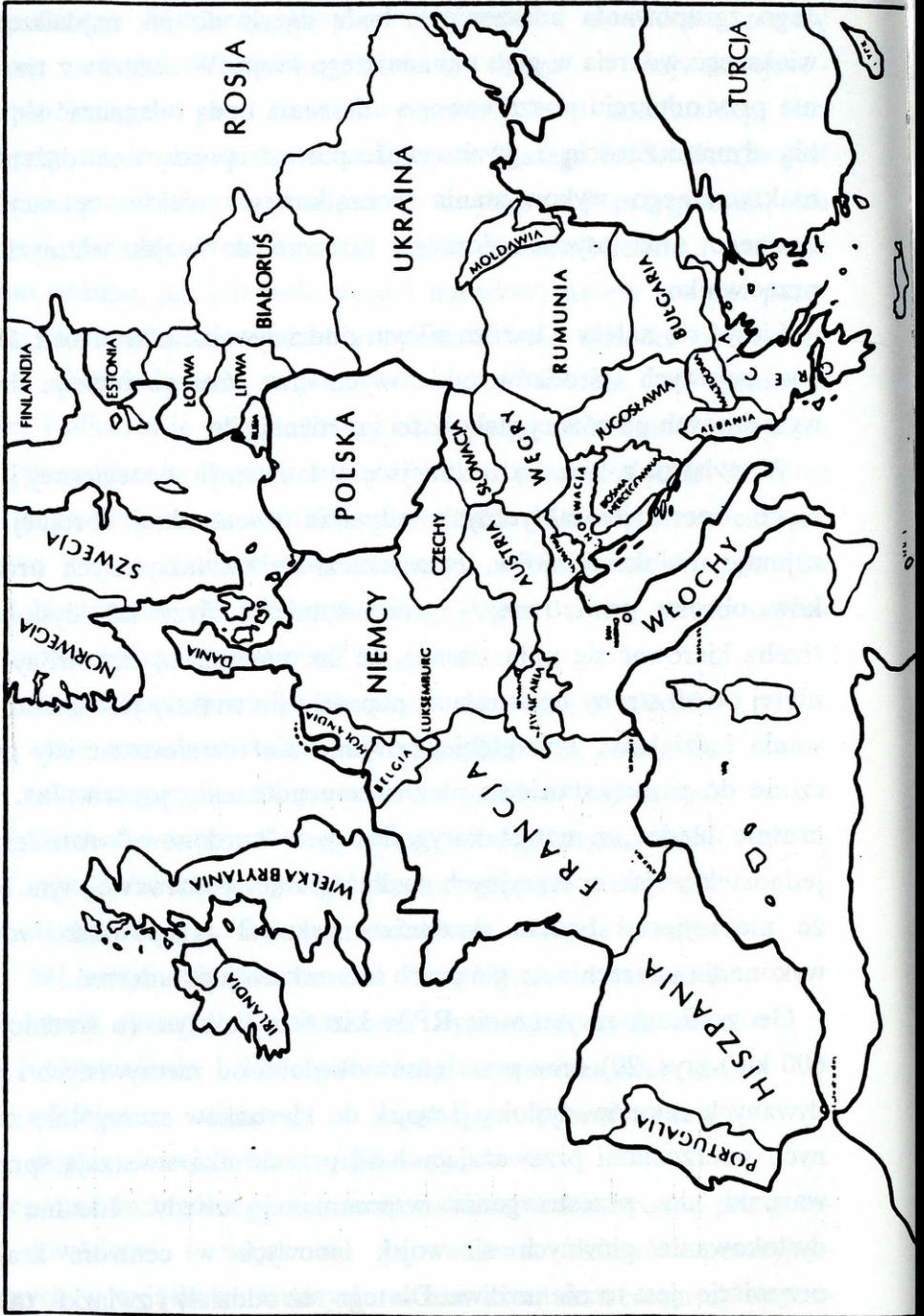
osiągnięciu sukcesu już od momentu przekroczenia granicy państwowej. Jego zgrupowania uderzeniowe będą dążyły do jak najdalszego, największego wdarcia w głąb napadniętego kraju. W związku z tym działania przy odparciu początkowego uderzenia będą odznaczać się niezwykłą dynamicznością i gwałtownością oraz uporczywym dążeniem do maksymalnego wykorzystania początkowego efektu operacyjno-taktycznego oraz psychologicznego zarówno do wojsk własnych, jak i przeciwnika.

Liczyć się należy z bardzo silnym oddziaływaniem lotnictwa, śmigłowców bojowych i środków raketowych oraz różnego rodzaju desantów wysadzanych na różnej głębokości i o różnej sile.

W związku z tym ważne miejsce w koncepcji strategicznej i założeniach operacyjno-taktycznych odparcia ewentualnej zbrojnej agresji zajmuje dyslokacja wojsk, zwłaszcza związków taktycznych oraz środków obrony powietrznej i przeciwlotniczej. Przy ich dyslokowaniu trzeba kierować się m.in. zasadą, że im mniejsze są siły strony napadniętej od sił strony dokonującej napaści i im większy jest obszar operowania i działania, tym głębiej powinno się rozmieszczać siły przeznaczone do przeciwstawienia pierwszemu uderzeniu przeciwnika. Współcześnie błędne, a nawet karygodne jest "kordonowe" rozmieszczanie jednostek wojsk operacyjnych wzdłuż granicy państwowej, tym bardziej że nieprzyjaciół będzie skrzętnie maskował zgrupowania wojsk do wykonania uderzenia na głównych kierunkach jego uderzeń.

Geograficzny zarys granic RP w kształcie kolistym (o średnicy około 600 km) (rys. 20) oraz przeciętne odległości od rzeczywistych i przewidywanych rejonów dyslokacji wojsk do kierunków szczególnie zagrożonych uderzeniami przeważających sił przeciwnika stwarzają sprzyjające warunki do przestrzegania wspomnianej zasady. Idealne byłoby dyslokowanie głównych sił wojsk lądowych w centrum kraju, ale oczywiście jest to niemożliwe. Dlatego też oddziały i związki taktyczne

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE RP

wojsk lądowych niezależnie od dyslokacji powinny być przygotowane do mistrzowskiego wykonania manewru (przegrupowanie, przesunięcie) na kierunki zagrożone. Jest to bardzo ważny wymóg w tworzeniu przewagi w określonym miejscu i czasie, przede wszystkim na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela.

W zależności od przewidywanego czasu trwania zagrożenia i charakteru początkowego uderzenia przeciwnika, należy przewidywać, że główny ciężar odparcia agresji spadnie na wojska obrony powietrznej i obrony przeciwlotniczej oraz siły obrony terytorialnej, a następnie jednostki wojsk operacyjnych, które osiągnęły gotowość bojową i zajmują obronę na kierunku głównego uderzenia rzutu wtargnięcia lub wykonują uderzenie zaczepne, zwłaszcza na tyły i skrzydła przeciwnika, który najgłębiej wdarł się w ugupowanie obrońcy.

Szczególne jednak zadania mogą spełniać jednostki kawalerii powietrznej skierowane na kierunek, na którym przeciwnik rozwija działania zaczepne. Jednostki kawalerii powietrznej z powodzeniem mogą skutecznie ograniczać swobodę manewru przeciwnika, a niekiedy również działać przeciwko desantom, zwłaszcza o charakterze operacyjnym.

W miarę osiągnięcia przez związki taktyczne gotowości i zdolności bojowej mogą być one włączane do bitwy obronnej po uprzednim ześrodkowaniu w rejonach wyjściowych, niekiedy zaś wprost z marszu przechodzić do uderzenia zaczepnego lub zajmować obronne rubieże. Należy podkreślić, że w polskim systemie obronnym przegrupowania wojsk na obszarze kraju, będą niezwykle ważnym elementem przygotowania i prowadzenia operacji w celu odparcia ewentualnej agresji nieprzyjaciela. Zbyt mała liczba związków operacyjnych w stosunku do

ewentualnych zgrupowań uderzeniowych agresora musi być oparta na szybkim i zorganizowanym manewrze z różnych kierunków na zasadniczy front walki zbrojnej.

Przegrupowania wojsk podczas rozpoczęcia działań wojennych będą wyjątkowo trudne, mogą bowiem powstać bardzo duże zakłócenia w ruchu kolumn, przede wszystkim ze względu na zniszczenia (mosty, wiadukty, węzły dróg), powstałe w wyniku uderzeń lotnictwa i bronią raketową, oraz wystąpić naruszenia w systemach dowodzenia i łączności. Liczyć się należy z aktywnym działaniem grup specjalnych, nawet na głębokich tyłach obszaru kraju. Akty dywersji na drogach przegrupowujących się wojsk mogą znacznie naruszyć ciągłość marszu i być dokuczliwe.

W koncepcji strategicznej, a zwłaszcza operacyjnej przegrupowanie powinno się bardzo ściśle wiązać z zamiarem odparcia agresji, a w nim tworzenia zgrupowania obronnego lub zaczepnego, aby zahamować impet pierwszego uderzenia nieprzyjaciela. W związku z tym wojska, które zgodnie z zamiarem mają wejść w skład głównego zgrupowania obronnego lub są przeznaczone do wykonania przeciwuderzenia (ewentualnie przeciwnatarcia), powinny mieć wyraźny priorytet w zapewnieniu ciągłości przegrupowania i zaopatrzenia.

Okręgi wojskowe - których obszar nie jest zagrożony bezpośrednim uderzeniem zgrupowań lądowych przeciwnika - swoje siły kierują przeciwko ewentualnym desantom i grupom specjalnym. Niekiedy siły główne lub ich część mogą być skierowane do operacji na obszarze sąsiedniego okręgu, w którym toczy się rozstrzygające starcie zbrojne z przeciwnikiem.

Odwód naczelnego dowódcy (jeżeli będzie organizowany) wykorzystuje się w ostateczności na zasadniczych kierunkach bitwy obronnej do

załamania natarcia przeciwnika lub przejścia do przeciwnatarcia (ewentualnie strategicznego przeciwuderzenia). Po użyciu całości sił odwołu naczelnego dowództwa bezzwłocznie zastępuje się je siłami z mobilizacyjnego rozwinięcia lub siłami z okręgu wojskowego, który jest najmniej zagrożony bezpośrednim oddziaływaniem (uderzeniem) wojsk lądowych przeciwnika.

Siły układu pozamilitarnego należy wykorzystywać przede wszystkim do ochrony i obrony ważnych obiektów administracyjno - gospodarczych, likwidacji desantów lub tylko ich lokalizacji oraz rozbudowy rubieży obronnych, a także utrzymywania ciągłości ruchu na drogach komunikacyjnych i manewru. Ważnym zadaniem tych sił będzie prowadzenie akcji ratowniczych w rejonach skażeń i zniszczeń, powstałych w wyniku uderzeń przeciwnika.

Dowódcy okręgów wojskowych i dowódcy korpusów oraz dowódcy rodzajów sił zbrojnych, współdziałając ze sobą, są odpowiedzialni za planowanie i organizowanie systemu obronnego swoich stref odpowiedzialności okręgu (odpowiednio powietrznej i morskiej) w celu skutecznych działań przy odparciu uderzeń i działań wojsk nieprzyjaciela.

Jednocześnie dowódcy okręgów wojskowych (korpusów) oraz wojsk lotniczych i obrony powietrznej powinni zapewnić sprawny i szybki manewr części lub głównych sił podporządkowanych im wojsk na kierunek (obszar, strefę) sąsiada, tam gdzie przewiduje się rozstrzygającą bitwę ze zgrupowaniami uderzeniowymi przeciwnika, które naruszyły granicę państwową: lądową, powietrzną lub morską.

Wspomniano, że jednym z ważniejszych zadań sił zbrojnych jest odpowiednie przygotowanie obszaru kraju do prowadzenia skutecznych działań przy odparciu agresji. Istnieją różne poglądy dotyczące sposobu jego realizowania. Skrajnymi są: tendencja do inżynierskiej rozbudowy

pasów obronnych i pewnych umocnień już w okresie "P" i tendencja przeciwna - żadnych, przesadnie rozbudowanych pasów, rubieży i umocnień, zwłaszcza wykonywanych w okresie "P". Wydaje się, że przygotowanie terenu do prowadzenia skutecznych działań obronno-zaczeptych będzie polegało na przygotowaniu odpowiedniej infrastruktury, przede wszystkim do manewru wojsk.

Manewr w sposób zdecydowany wygrywa z umocnieniami. W manewrze wyraża się idea ruchu, stawiająca w korzystniejszej sytuacji jego wykonawców niż przeciwników. Dlatego też prawo powszechności powinna zyskać sentencja, że "ruch to zwycięstwo, zatrzymanie - klęska".

Wydaje się, że uwzględniając współczesne uwarunkowania polskiego systemu obronnego i sięgając do korzeni doświadczeń polskiej sztuki wojennej, manewr powinien stanowić podstawę koncepcji strategicznej i założeń operacyjno-taktycznych odparcia ewentualnej agresji przeważających liczebnie sił przeciwnika.

W manewrze uzewnętrznia się swoisty element mocy bojowej wojsk zarówno w okresie przygotowania, jak i prowadzenia operacji, bitwy i walki. Zapewnia on nie tylko uzyskanie zaskoczenia, lecz chroni także własne wojska przed zniszczeniem przez przeważające siły wroga oraz porażeniem przez broń precyzyjną ("inteligentną"). Manewr ma również ogromne znaczenie przy zapewnieniu swobody działania, zwłaszcza w czasie dynamicznie i gwałtownie rozwijającej się sytuacji operacyjno-taktycznej. W wyniku manewru w naturalny sposób tworzy się dogodne warunki do wyboru czasu i miejsca wykonania nieoczekiwanego dla przeciwnika uderzenia lub uchylenia się od jego niszczącego działania. Można zaryzykować twierdzenie, że manewr powinien być naturalnym sprzymierzeńcem obrońcy, który rekompensuje siły w stosunku do przeważających sił nacierającego. W obronie manewr jest niezbędny,

aby spotęgować siłę oporu oraz uderzenia w czasie wykonywania zwrotów zaczepnych (rys. 21). Integralnym elementem każdego manewru powinno być jego maskowanie, zwłaszcza operacyjne. Manewr, który nie zostanie przeprowadzony w sposób skryty, nieoczekiwany dla przeciwnika, może przynieść więcej szkody niż pożytku. Jednocześnie każdy manewr wymaga wszechstronnego zabezpieczenia, zwłaszcza od uderzeń z powietrza i odpowiedniego wsparcia.

W systemie obronnym RP z powodzeniem może być organizowana zarówno obrona pozycyjna, jak i obrona manewrowa (rys. 22 i 23). W obu formach obrony osiągnięcie ich celu w dużym stopniu będzie uzależnione od racjonalnie stosowanego manewru. W jednej i drugiej formie obrony, ich trwałość i aktywność będzie się uzewnętrzniała przede wszystkim w wyniku wykonywania. W czasie ich wykonywania mogą być realizowane niemal wszystkie formy i sposoby manewru (ogniem, przemieszczeniem i przenikaniem wojsk, uderzeniami lotnictwa i śmigłowców bojowych, wykonaniem selektywnych uderzeń siłami i środkami walki radioelektronicznej; manewr zaporami inżynieryjnymi, sprzętem wojsk raketowych i artylerii, w tym przeciwlotniczych oraz urządzeniami logistycznego wsparcia itp.).

Wydaje się, że w polskim systemie obronnym działania odwrotowe należy również zaliczyć do manewru odwrotowego (rys. 24). Działania odwrotowe nawet stosowane jako manewr, są wyjątkowo niepopularne i nie lubiane zarówno przez teoretyków, jak i praktyków. Wywołują one również sporo kontrowersji. Wielu nie dopuszcza nawet myśli o możliwości prowadzenia manewru odwrotowego, zwłaszcza w polskim systemie obronnym.

Oczywiście trudno się zgodzić z taką opinią, gdyż lekcje historii i hipotetyczna wizja ewentualnej agresji przeciwnika przeczy takim

MANEWR W DZIAŁANIACH OBRONNYCH (WARIANTY)

1. MANEWR Z KIERUNKÓW NIEZAGROŻONEJ STRONY NA ZAGROŻONE

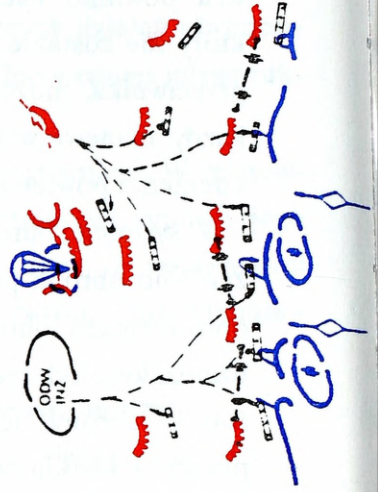
2. MANEWR DO WYKONANIA PRZECIWDUŻERZANIA I KONTRATAKU

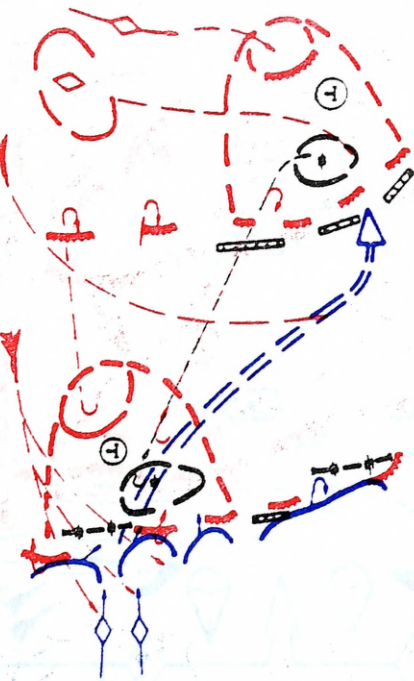
3. MANEWR DO WYKONANIA OGNIEWEGO KONTRYZGOTOWANIA I UDERZENIA PRZED PRZEDNI SKRAJ OBRONY

4. MANEWR ZAPORAMI INŻYNIERYJNYMI

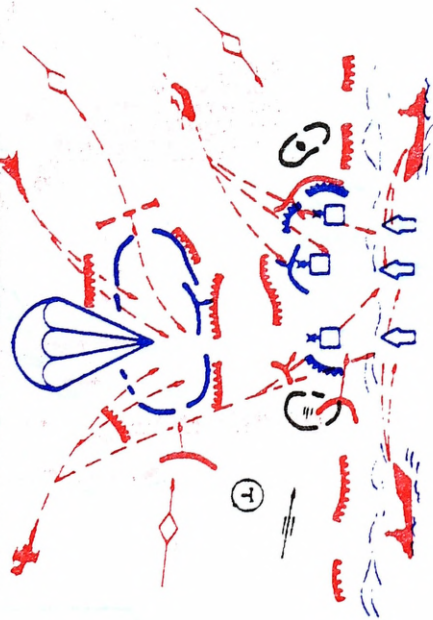
5. MANEWR SIŁ DO PRZENIESIENIA GŁÓWNEGO WYSIŁKU (PUNKTU CIĘŻKOŚCI) W OBRONIE

6. MANEWR OGNIEM I UDERZENIAMI LOTNICTWA

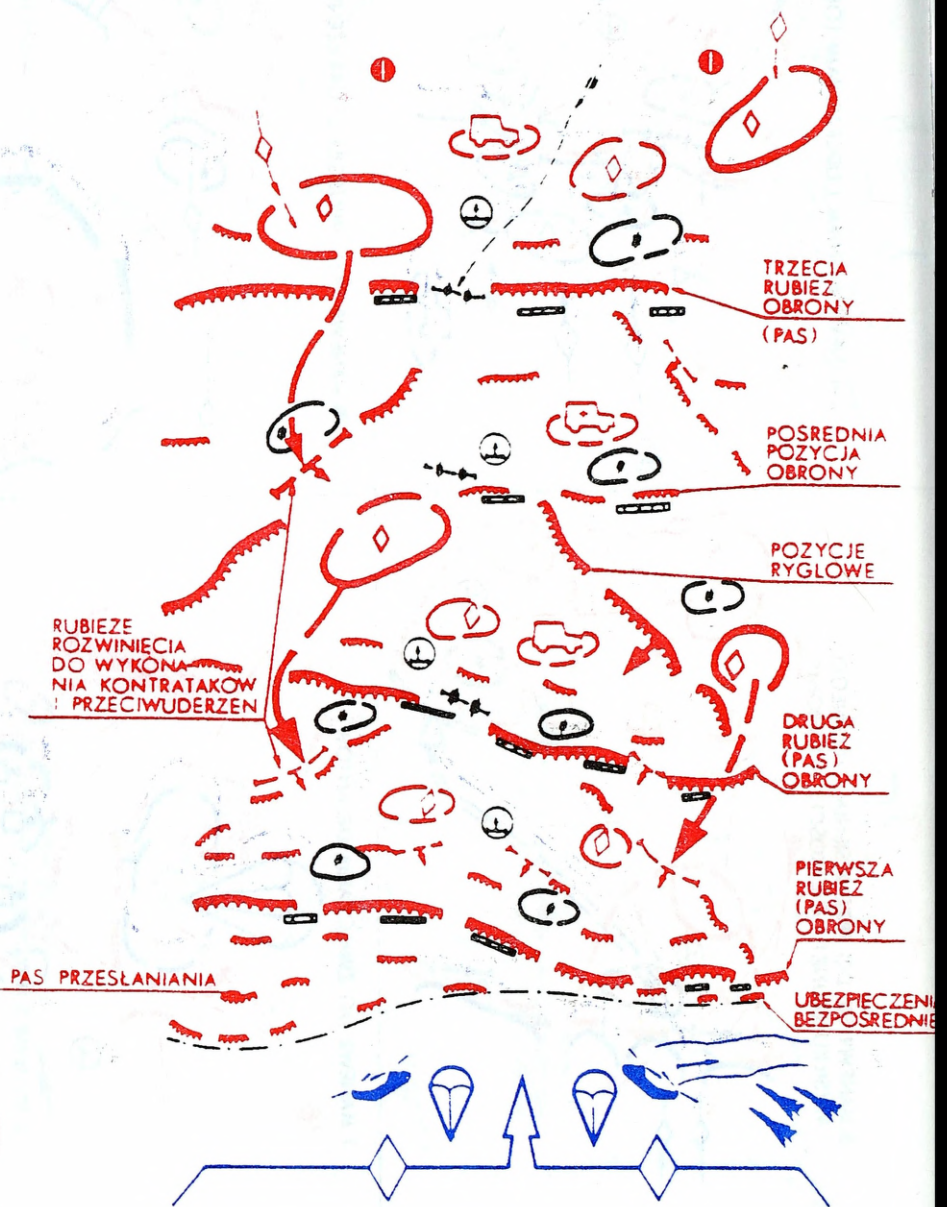
7. MANEWR DO ZWALCZANIA DESANTÓW

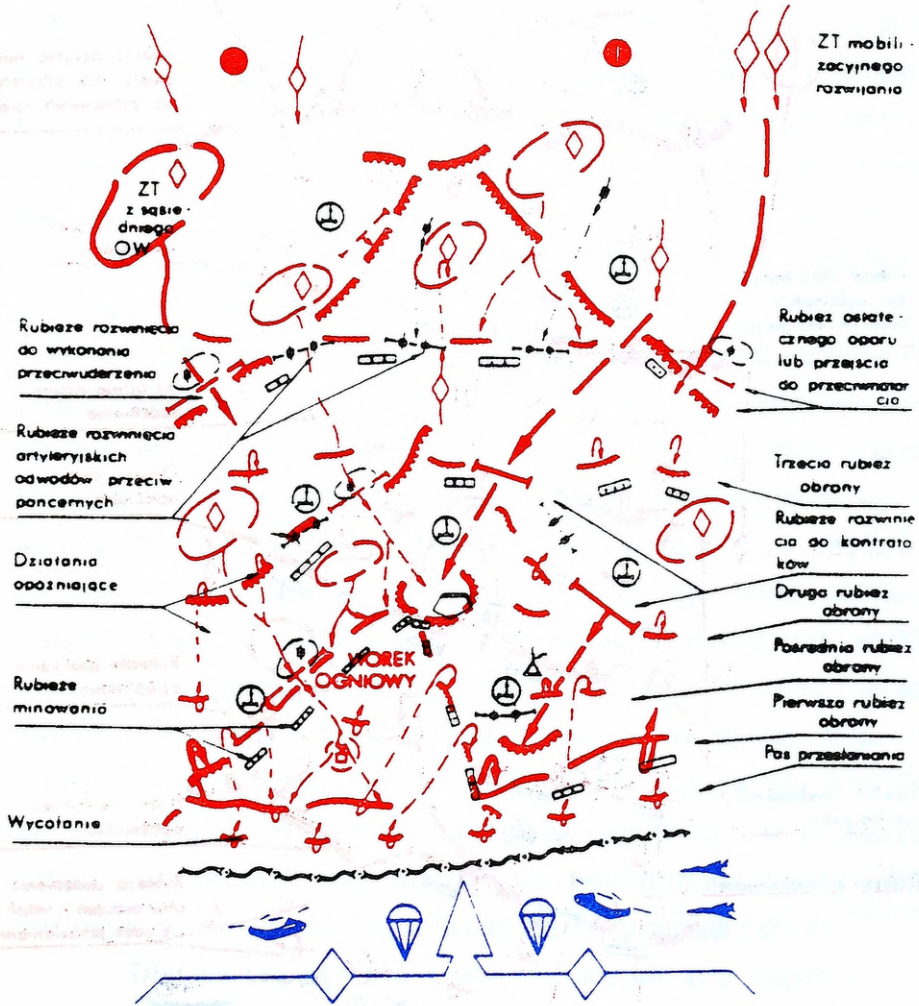
8. MANEWR PRZY WYJŚCIU Z OKRĄŻENIA

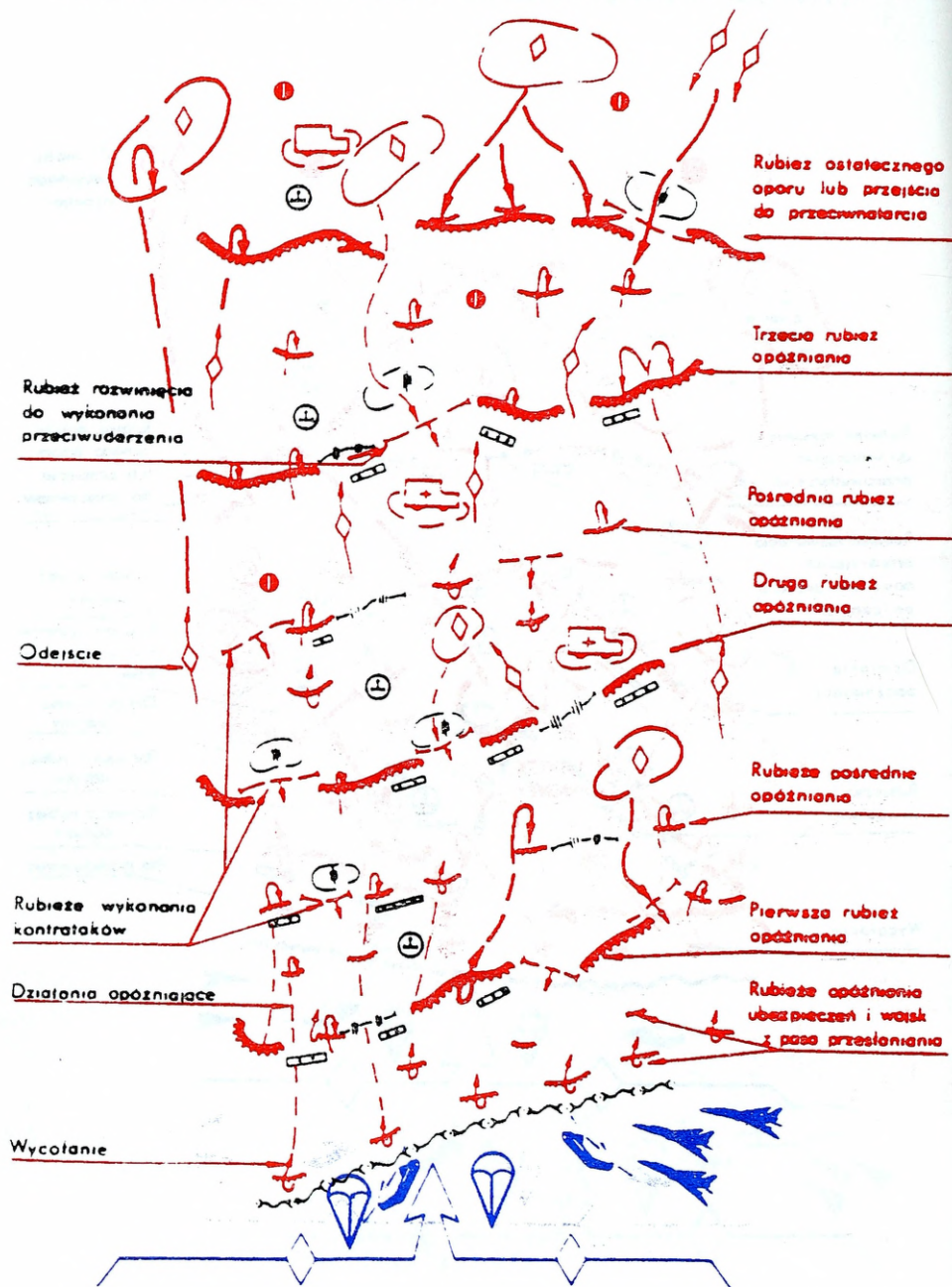
IDEOWY SCHEMAT OBRONY POZYCYJNEJ (WARIANT)

IDEOWY SCHEMAT OBRONY MANEWROWEJ (WARIANT)

IDEOWY SCHEMAT MANEWRU ODWROTOWEGO (WARIANT)

poglądom. Skoro uznaje się natarcie i pościg, to trudno negować możliwość zaistnienia odwrotu. Natomiast przejście do działań odwrotowych w sposób i w warunkach wymuszonych, nieoczekiwanych dla obrońcy, kończy się zwykle tragicznie, ogromnymi, niepowetowanymi stratami i łatwymi sukcesami przeciwnika.

Niechęć do odwrotu, w tym i do manewru odwrotowego, tkwi przede wszystkim w sferze psychologicznej. Wiąże się bowiem z przegraną bitwy granicznej i pierwszej operacji oraz "oddawaniem" własnego terytorium przeciwnikowi, które trzeba później z ogromnym wysiłkiem zdobywać. Na pewno jest to szczególnie bolesne dla każdego żołnierza. Takie działanie nie uzyskuje również aprobaty wśród społeczeństwa, gdyż ono właśnie ponosi największe straty.

Ponadto działania odwrotowe (manewr odwrotowy) są najtrudniejszą formą działań strategicznych i operacyjno-taktycznych, gdyż wiążą się z nieustannym wychodzeniem z walki, wycofaniem, ponownym zajmowaniem obrony, odejściem, prowadzeniem działań opóźniających, wykonywaniem kontrataków i przeciwuderzeń - najczęściej w wyjątkowo trudnych i skomplikowanych warunkach. Istnieje także nieustanna groźba okrążenia, wychodzenia z niego lub prowadzenia walki w okrążeniu i przeciwdziałania panice. Wystąpią również ogromne kłopoty w dowodzeniu, zaopatrywaniu i ewakuacji. Poza tym doświadczenia wojenne dowodzą, że braki w przygotowaniu dowódców, oficerów sztabu i wyszkoleniu jednostek wojskowych w prowadzeniu działań odwrotowych doprowadzają do powiększania chaosu i braku zrozumienia dla wyższych dowódców, którzy zarządzili odwrot.

Dlatego też odwrotu trzeba unikać, ale tym bardziej trzeba znać i umieć go planować, spokojnie organizować, a przede wszystkim prowadzić i to na każdym szczeblu dowodzenia.

Znajomość istoty i charakteru odwrotu ma duże znaczenie z psychologicznego punktu widzenia. Dlatego w procesie przygotowania kadr dowódczo-sztabowych i szkolenia jednostek wojskowych niezbędne jest wszczepianie przekonania, iż działania odwrotowe nie stanowią o przegranej operacji i nie prowadzą do klęski. Taką formą działania można również osiągnąć zwycięstwo lub uchronić własne wojska od zniszczenia.

Dowódcy i oficerowie sztabu oraz wojska, przechodząc do działań odwrotowych, muszą być przekonani, że w konkretnej sytuacji, zwłaszcza strategiczno-operacyjnej, jest to jedyny sposób na uniknięcie rozbicia i poniesienia ogromnych strat od uderzeń zdecydowanie przeważających sił przeciwnika¹³.

W działaniach odwrotowych każdą nadarżającą się sytuację i okazję trzeba maksymalnie wykorzystywać do zaskakiwania przeciwnika nieoczekiwanym działaniem (zwrot zaczepny, wycofanie z walki głównych sił) lub zorganizowaniem trwałej obrony na dogodnej rubieży. Konieczne jest nieustanne nękanie przeciwnika w dzień, a zwłaszcza w warunkach nocnych przez wprowadzenie w błąd co do rzeczywistych zamiarów, szerokie stosowanie różnorodnych forteli wojennych, prowadzenie działań rajdowych i dywersyjno-rozpoznawczych na jego tyłach. Szczególna zaś rola przypada lotnictwu i śmigłowcom bojowym we wszystkich etapach tych działań.

---

¹³ Doskonałą ilustracją takiego rozumowania jest oryginalny dokument z procesu szkolenia korpusu PSZ na Zachodzie z 15.09.1944 nt.: *Walki odwrotowe w ramach korpusu*, wg K. Nożko, *Kierunki strategicznego i operacyjno-taktycznego kształcenia i szkolenia kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w systemie obronnym RP*, AON, Warszawa 1992, s. 157 - 196.

Ponadto w czasie prowadzenia działań na tyłach przeciwnika, również niezbędny jest szeroko stosowany manewr. Podstawę prowadzenia skutecznych działań, zwłaszcza przez oddziały rajdowe i różnego rodzaju desanty powietrzne stanowi manewr zarówno przed atakiem, przy podejściu do obiektu, podczas ataku, jak i po wykonaniu zadania oraz wycofywaniu się do rejonu wyjściowego. Do szczególnych form manewru należy zaliczyć manewr drogą powietrzną.

Przez celowe, racjonalne i skryte wykonanie manewru można znacznie (wielokrotnie) spotęgować siłę oporu lub uderzenia, zaskoczyć przeciwnika nagłym pojawieniem się wojsk (pododdziałów, oddziałów, a nawet związków taktycznych), których w danym czasie i miejscu przeciwnik nie oczekiwał, co stwarza szansę narzucenia mu własnych sposobów działania.

W systemie obronnym państwa, jak już wielokrotnie podkreślano, ważną rolę spełnia lotnictwo. Oprócz wymiernych efektów bojowych, ukazanie się lotnictwa nad ugrupowaniem własnych wojsk stanowi o wzroście bezpieczeństwa, podnosi wartości moralne żołnierzy.

Głównym celem działań bojowych lotnictwa i obrony powietrznej jest odparcie agresji z powietrza, szczególnie na głównym kierunku uderzenia nieprzyjaciela, zmniejszanie jego potencjału bojowego na lądzie, w powietrzu i morzu oraz zapewnienie warunków do sprawnego wykonania mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania sił zbrojnych. Jednym z głównych zadań lotnictwa będzie aktywne wspieranie wojsk lądowych w okresie przygotowania i prowadzenia operacji w celu rozgromienia zasadniczych sił, które dokonały agresji. Największe efekty uzyskuje lotnictwo w wyniku łączenia własnych wysiłków z wysiłkami innych rodzajów wojsk i sił zbrojnych.

Głównym celem planowanych, organizowanych i prowadzonych działań operacyjnych i taktycznych przez siły marynarki wojennej jest

obrona ponadpięciusetkilometrowego wybrzeża morskiego i morskiej granicy państwa (morskiej strefy odpowiedzialności). Siły marynarki wojennej wykonują swoje zadania samodzielnie i przy ścisłym współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych. Szczególny wysiłek koncentrują na prowadzeniu skutecznej obrony przeciwdesantowej wspólnie z wojskami POW oraz lotnictwem.

Aby zapewnić skuteczne działania wojsk w systemie obronnym państwa, wyjątkowo ważnym zadaniem planistycznym, organizacyjnym i wykonawczym jest wsparcie logistyczne mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania sił zbrojnych oraz przygotowywanych i prowadzonych działań strategicznych, operacyjnych i taktycznych.

Do zadań o szczególnym charakterze i specyfice należy zaliczyć zadania pełnienia misji i udział w operacjach pokojowych ONZ i KBWE, w których Wojsko Polskie nieprzerwanie uczestniczy od 1953 roku. Na przestrzeni tych lat uzyskano bogate doświadczenia zarówno w odniesieniu do form, jak i do zakresu działania. Od 1953 roku do połowy 1994 roku w misjach i operacjach pokojowych uczestniczyło 22 341 żołnierzy WP, uzyskując powszechne uznanie międzynarodowe. Najbardziej spektakularnym wyróżnieniem było uczestnictwo żołnierza Wojska Polskiego w uroczystości wręczenia Pokojowej Nagrody Nobla dla Organizacji Narodów Zjednoczonych. Nagrodę tę odbierał w imieniu wszystkich żołnierzy ONZ i operacji pokojowych, chorąży Edward ZIOBRO, pełniący wówczas służbę, jako żołnierz PKW w Syrii.

Kolejnym bardzo istotnym zadaniem, które wynika bezpośrednio z polskiego systemu obronnego jest doskonalenie i opracowywanie nowych założeń sztuki

**wojennej, uwzględniającej zewnętrzne uwarunkowania
i wewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa państwa.**

Zasadniczy problem polega na opracowaniu koncepcji i założeń, dotyczących przygotowania obronnego państwa w okresie pokoju, oraz wykorzystania potencjału obronnego państwa do zapobiegania i przeciwdziałania powstawaniu sytuacji kryzysowych, w razie zaś wybuchu konfliktu zbrojnego - zdeterminowanego użycia wszystkich sił (własnych i ewentualnie sojusznicznych) do odparcia agresji.

Obecnie znaleźliśmy się w unikalnej sytuacji, gdyż przy opracowywaniu założeń i koncepcji strategicznych, operacyjnych i taktycznych istnieje możliwość i zaistniały dobre warunki do korzystania w tej dziedzinie z dorobku niemal światowego, a w szczególności Francji, Niemiec, USA, Szwecji, Izraela. Oczywiście korzystanie z dorobku innych armii nie oznacza kopiowania lub naśladowania koncepcji i założeń tam zawartych, choćby były najlepsze. Na wszystkie te "doskonałości" trzeba patrzeć i oceniać je przez pryzmat polskiego systemu obronnego, uwarunkowań oraz konkretnych możliwości uzbrojenia naszych sił zbrojnych, a także środowiska, w którym założenia teoretyczne mogą być weryfikowane w konfrontacji zbrojnej.

Dlatego też znalezienie i opracowanie w okresie pokoju właściwych, optymalnych rozwiązań strategicznych, operacyjnych i taktycznych na wypadek wybuchu konfliktu zbrojnego ma olbrzymie znaczenie zarówno poznawcze, jak i praktyczne.

W rozwiązaniach tych szczególne miejsce zajmuje potrzeba ciągłego widzenia i łączenia problemów dotyczących sił zbrojnych na froncie walki zbrojnej z niezwykle istotną, nader skomplikowaną i nie mniej ważną oraz trudną problematyką obrony prowadzonej na zapleczu - obszarze kraju w celu zapewnienia warunków jego ciągłego funkcjonowania.

W polskim systemie obronnym zaplecze - obszar kraju, znajdujący się poza bezpośrednią rubieżą starcia wojsk, jest również frontem o wyjątkowej specyfice, na którym mogą wystąpić ofiary i zniszczenia nieporównywalnie większe niż ponoszą walczące wojska. Jest to front wymagający działania i walki o przetrwanie, o zapewnienie w miarę zorganizowanego życia i pracy dla całego społeczeństwa.

Zaplecze stanowi również podstawę tworzenia niezbędnych warunków do skutecznego działania sił zbrojnych, zapobiegających i przeciwdziałających powstawaniu sytuacji kryzysowych.

W związku z tym zakres sztuki wojennej w polskim systemie obronnym nie ogranicza się wyłącznie do spraw militarnych i prowadzenia działań zbrojnych bezpośrednio na froncie. Jest on bardzo rozległy i łączy się niemal z każdą dziedziną życia i działalności politycznej, społecznej, ekonomicznej oraz naukowo-technicznej własnego kraju, państw przyjaźnionych, a także tych, które mogą ewentualnie stanowić potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa.

Stąd też sztuka wojenna w polskim systemie obronnym, musi być oparta na trwałych podstawach naukowych¹⁴.

Właściwie bowiem ukierunkowane, systematyczne badania naukowe (podstawowe i stosowane) w dziedzinie założeń i zasad sztuki wojennej oraz z niej wynikających koncepcji strategicznych, założeń oraz zasad operacyjno-taktycznych na tle wymagań i potrzeb systemu obronnego państwa, mają i będą mieć coraz większe znaczenie zarówno w celu zapobiegania zagrożeniom, jak i odparcia zbrojnej agresji.

---

¹⁴ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993. K. Nożko, *Sztuka ... op.cit.*, Warszawa 1994, s. 49 - 118. A. Targowski, *Dogonić czas*, Warszawa 1992.

Ogromny wpływ na sprawne funkcjonowanie systemu obronnego państwa, a w jego ramach sił zbrojnych, wywiera intelektualne i profesjonalne przygotowanie kadr dowódczych i sztabowych oraz wysoki poziom wyszkolenia i przygotowania jednostek wojskowych i obrony terytorialnej.

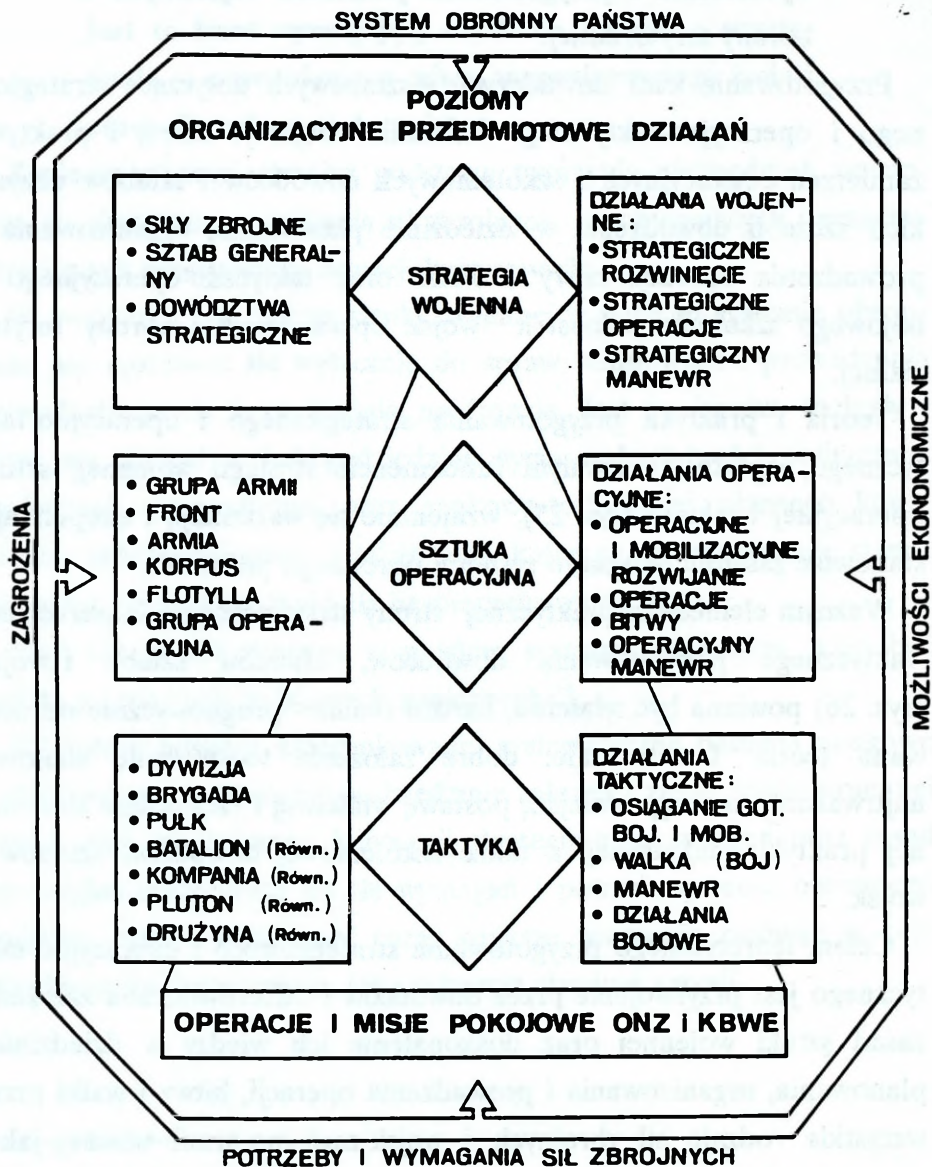
Przygotowanie kadr dowódczych i sztabowych dotyczące strategicznego i operacyjno-taktycznego działania obejmuje teorię i praktykę zamierzeń edukacyjnych i szkoleniowych dowódców i sztabów wszystkich szczebli dowodzenia w dziedzinie planowania, organizowania i prowadzenia operacji bitwy i walki oraz taktyczno-operacyjnego i bojowego szkolenia jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

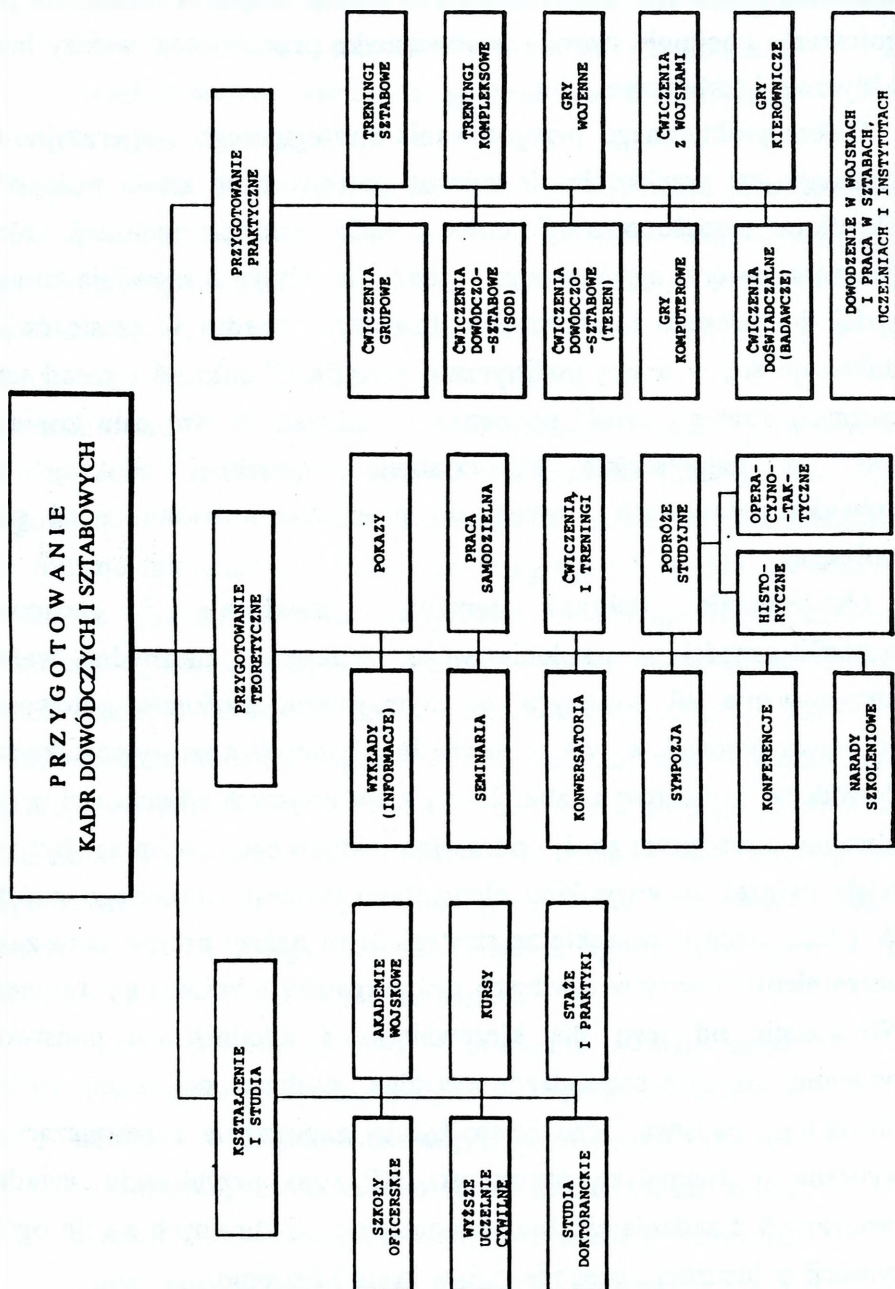
Teoria i praktyka przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego, oparte na trwałym fundamencie strategii wojennej, sztuki operacyjnej i taktyki (rys. 25), wzajemnie się warunkują i uzupełniają, stanowiąc zasadnicze ogniwo systemu obronnego państwa.

Ważnym elementem praktycznej strony strategicznego i operacyjno-taktycznego przygotowania dowódców, oficerów sztabu i wojsk (rys. 26) powinna być właściwa, bardzo realna - prognostycznie opracowana teoria. I odwrotnie: dobre założenia teoretycznie stanowią najtrwalszą oraz najpewniejszą postawę właściwej i racjonalnie stosowanej praktyki edukacyjnej, a także szkoleniowej dowództw, sztabów i wojsk.

Celem teoretycznego przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego jest przyswojenie przez dowódców i oficerów sztabu założeń i zasad sztuki wojennej oraz doskonalenie ich wiedzy w dziedzinie planowania, organizowania i prowadzenia operacji, bitwy i walki przez wszystkie rodzaje sił zbrojnych i wojsk zarówno armii własnej, jak i obcych. Jednocześnie następuje zapoznanie z najnowszymi sposobami

POZIOMY (KATEGORIE) SZTUKI WOJENNEJ

szkolenia operacyjno-taktycznego i bojowego wojsk. Teoretyczne przygotowanie obejmuje szeroką problematykę przedmiotów wiedzy humanistycznej i technicznej.

Celem praktycznego przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego jest przekształcanie założeń teoretycznych sztuki wojennej w określone modele operacji, bitwy i walki, podczas realizacji których ćwiczący oprócz ugruntowania wiedzy kształtują i rozwijają umiejętności dowódczego i sztabowego działania. Ponadto w czasie ćwiczeń dokonuje się, w miarę realistycznie, weryfikacji założeń i zasad teoretycznych strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. W tym celu konieczne jest jak najpełniejsze wykorzystanie ćwiczebnej edukacji kadr dowódczo-sztabowych i wojsk do prowadzenia badań teorii sztuki wojennej.

Odpowiednio dobrana tematyka kształcenia i zachowania systematyczności w szkoleniu wojsk zapewniają niezbędne warunki utrzymywania sił zbrojnych na wymaganym poziomie gotowości i zdolności bojowej, w tym w niezbędnej kondycji operacyjno-taktycznej dowódców i oficerów sztabu. Jedną z ważniejszych właściwości przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego powinien być jego ścisły związek ze wszystkimi elementami systemu obronnego państwa. W ćwiczeniach o charakterze strategicznym należy przyjąć jako zasadę uczestnictwo resortów cywilnych oraz organów administracji terenowej. Niezależnie od tego dla kierownictwa i administracji państwowej powinno się przeprowadzać specjalne studium na temat systemu obronnego państwa. Jego celem byłoby zapoznanie uczestniczących z wybraną problematyką obronności RP oraz przybliżenie zagadnień związanych z zadaniami i funkcjonowaniem sił zbrojnych na tle ogólnej sytuacji politycznej i gospodarczej w kraju i Europie.

Przygotowanie operacyjne koncentruje się przede wszystkim na planowaniu, organizowaniu i prowa-

dzeniu współczesnych operacji i bitew w różnych warunkach oraz sytuacjach polityczno-militarnych z uwzględnieniem warunków geograficznych i topograficznych własnego kraju.

Obejmuje ono swoim zasięgiem przede wszystkim dowództwa i sztaby od szczebla związku taktycznego do szczebla związku operacyjnego. W przygotowaniu operacyjnym powinny także uczestniczyć te jednostki organizacyjne administracji państwowej i terenowej, które ponoszą odpowiedzialność za obronność państwa.

Przedmiotem przygotowania taktycznego jest planowanie, organizowanie i prowadzenie działań taktycznych. Specyfiką zaś tego przygotowania jest to, że szkolenie taktyczne skupia niemal wszystkie inne rodzaje szkolenia żołnierzy oraz integruje ich wysiłki. W ścisłym związku z przygotowaniem taktycznym, pozostaje przygotowanie techniczne, ogniowe, specjalne i fizyczne. Mimo różnej skali, zasięgu, szczebla i treści, przygotowania strategiczne, operacyjne i taktyczne powinny być ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziaływać. Dominująca jednak rola należy do przygotowania strategicznego, gdyż każda operacja, bitwa i walka powinna w konsekwencji zmierzać do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych. W naszych uwarunkowaniach będzie to polegać na zapobieganiu agresji, a w sytuacji jej zaistnienia na skutecznym odparciu napaści.

Wysoki poziom edukacji i szkolenia strategicznego oraz operacyjno-taktycznego dowódców i oficerów sztabu, a także jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej jest zasadniczym warunkiem skutecznego działania przeciwko przeważającym siłom przeciwnika i przy minimalizacji strat własnych. Potwierdza się w pełni stara rzymska maksyma, że "...w czasie bitwy

żołnierze i jednostki będą walczyć tak dobrze lub tak źle, jak byli szkoleni w poprzedzających ją dniach".

Szkolenie w wojskach powinno zmierzać do osiągnięcia maksymalnej skuteczności w wykonywaniu konkretnych zadań bojowych, wspólnie z organicznymi i wspierającymi rodzajami wojsk. Oznacza to stosowanie standardowych procedur i ćwiczeń w celu uzyskania najlepszej koordynacji i współdziałania oraz sprawności w dowodzeniu i działaniu bojowym.

Nie można zapewnić wysokiego poziomu wyszkolenia dowódców, oficerów sztabu i jednostek wojskowych bez przygotowania i wsparcia logistycznego. We wszystkich ćwiczeniach należy ukazywać zależność możliwości wykonania zadań bojowych od zapewnienia ciągłości wsparcia logistycznego. Szkolenie jednostek logistycznych powinno przebiegać w podobnych warunkach w sytuacjach bojowych do tych, w których ćwiczą dowództwa, sztaby i wojska operacyjne oraz siły obrony terytorialnej.

Proces edukacji (szkolenia) kadr dowódczych i sztabowych oraz wojsk od najniższych szczebli do strategicznych włącznie, powinien być prowadzony przy zachowaniu możliwie pełnego realizmu współczesnego pola walki, przybliżając w ten sposób jej brutalność i bezwzględność oraz uświadamiając konieczność szczególnej determinacji, mądrości, finezji operacyjno-taktycznej, a także podejmowania rozsądnego ryzyka w prowadzeniu operacji, bitwy i walki z przeważającymi liczebnie siłami wroga.

W ćwiczebnym działaniu ostre i skomplikowane sytuacje operacyjno-taktyczne są konieczne, aby ukazywać siłę i możliwości przeciwnika, który może wybrać drogę realizacji celów politycznych przez walkę zbrojną. Na przykład jednym z powodów klęsk ponoszonych w 1941 roku roku przez wojska radzieckie było błędne przygotowywanie kadr dowódczych i sztabowych. Na ten temat z goryczą pisze m.in.

gen. M. Kozakow: *W ciągu kilku lat stale sugerowano nam, że nasi przeciwnicy są słabi i bierni, że walczyć będziemy wyłącznie na cudzym terytorium i odniesiemy łatwe zwycięstwo nad wrogiem kosztem niewielkiego przelewu krwi*¹⁵. Rzeczywistość w 1940 i 1941 roku okazała się inna. Za błędy szkoleniowe popełniane w okresie pokoju płacono cenę najwyższą. Dlatego też realizm w kształceniu i szkoleniu kadr dowódczych i sztabowych jest niezbędnym i koniecznym.

POLECENIA

1. *Omówić rolę i główne zadania sił zbrojnych w systemie obronnym państwa.*
2. *Wyrazić własny pogląd o tym, że agresji na nasz kraj mogą dokonać tylko przeważające siły przeciwnika.*
3. *Omówić i podać przykłady, że mniejszymi liczebnie siłami można rozgromić liczebnie większe.*
4. *Scharakteryzować działania różnych rodzajów sił zbrojnych przy odparciu agresji przeciwnika.*
5. *Omówić rolę mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania w polskim systemie obronnym.*
6. *Omówić rolę i główne zadania OW w systemie obronnym RP.*
7. *Scharakteryzować rolę i główne zadania w systemie obronnym państwa, wojsk lądowych, lotnictwa i obrony powietrznej oraz marynarki wojennej.*
8. *Omówić rolę manewru przy odparciu agresji przeważających sił nieprzyjaciela.*

---

¹⁵ M. Kozakow, *Nad mapą minionych bitew*, Warszawa 1967, s. 52.

9. Scharakteryzować rolę działań obronnych i zaczepnych w polskim systemie obronnym.

10. Omówić rolę i scharakteryzować główne zadania przygotowania kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w polskim systemie obronnym.

ZAKOŃCZENIE

Bardziej zwycięża rozum i sztuka niż liczebność. Małymi siłami rozbić wielkie to zarówno duża sztuka, jak i wielka sława.

C. HELVETIUS

Zgodnie z zamiarem autora, motto zaczerpnięte z pracy wielkiego filozofa francuskiego okresu oświecenia, w sposób nie budzący wątpliwości, oddaje myśl przewodnią polskiego systemu obronnego. "Rozum i sztuka", a nie liczebność powinny przyświecać wszelkim poczynaniom w nieustannym doskonaleniu systemu obronnego państwa. Dlatego też w niniejszym skrypcie dążono, aby treść jego rozdziałów była zgodna z ideą sformułowaną przez C. Helvetiusa. Jest to bowiem najprostszy i najtańszy sposób pomnażania mocy obronnej naszego państwa, które w okresie transformacji boryka się z wieloma trudnościami, a jednocześnie musi dbać o swoją obronność i tożsamość narodową.

System obronny Rzeczypospolitej Polskiej, którego główne kierunki zostały zasygnalizowane w skrypcie, wynika z geopolitycznego i strategicznego położenia naszego kraju w Europie, oceny sytuacji politycznej, gospodarczej i wojskowej oraz społecznej zarówno najbliższych sąsiadów, jak i własnego państwa. Położenie Polski wśród siedmiu bezpośrednich sąsiadów jest korzystne z punktu widzenia interesów umacniania polskiego systemu obronnego. Trzeba tylko racjonalnie i niezwykle mądrze wykorzystać to centralne położenie na mapie Europy. Ze względu jednak na położenie geostrategiczne Polski mogą występować pewne trudności w planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu obrony militarnej. Jeżeli trzy pierwsze elementy systemu obronnego państwa będą sprzyjające, to wówczas element wojskowy będzie również rozwiązywany w sposób pozytywny i korzystny.

Przy tworzeniu i doskonaleniu systemu obronnego - niezależnie od pozytywnie ocenianej ogólnej sytuacji - trzeba jednak uwzględniać realia sytuacyjne, w których, jak zwykle, kryją się i uzewnętrzniają zagrożenia bezpieczeństwa narodowego. Nie są to zagrożenia o charakterze militarnym. Mogą one jednak w określonych warunkach stanowić o zagrożeniach militarnych.

Dlatego też w polskim systemie obronnym należy eksponować przestrzeganie dostatecznej wystarczalności obronnej, zapewniającej suwerenność i bezpieczeństwo, zwłaszcza w warunkach dynamicznie rozwijającej się sytuacji międzynarodowej, w której nasza integralność terytorialna stanowi i powinna stanowić trwałe ogniwo łączące Wschód i Zachód. Sprawna gospodarka i dalekowzroczna polityka są konieczne do uwiarygodnienia trwałego systemu obronnego w aspekcie międzynarodowym.

Obecna sytuacja i hipotetyczna ocena jej rozwoju w bliższej i dalszej perspektywie wskazują na to, że w polskim systemie obronnym szczególnie rola przypada siłom zbrojnym, które z racji przeznaczenia i spełnianych zadań oraz powszechnego zaufania społecznego tworzą trwałe spoiwo poszczególnych elementów systemu obronnego RP.

Ponieważ liczebność sił zbrojnych w okresie pokoju może wynosić 230 - 250 tysięcy (z tendencją malejącą), istnieje konieczność systematycznego przygotowywania kadr dowódczych i sztabowych, doskonale wyszkolonych jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej oraz przygotowania niezbędnych rezerw osobowych i materiałowych.

Charakter zagrożeń i system obronny będą wymagać zwiększenia stopnia uzawodowienia armii, sprawnego przejścia wojsk operacyjnych z okresu "P" na okres "W", zdolności pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych do prowadzenia wyjątkowo manewrowych

działań operacyjnych i taktycznych o charakterze obronno-zaczeptym i w wymiarze lądowo-powietrzym.

Wspomniano, że jednym z zadań Wojska Polskiego jest udział w pełnieniu misji pokojowych ONZ. Wszystko wskazuje na to, że tych misji i operacji pokojowych będzie coraz więcej. Wzrośnie także zakres obowiązków i odpowiedzialności kadr dowódczych i sztabowych. Intelktualne i profesjonalne przygotowanie żołnierzy uczestniczących w tych misjach musi być szczególnie. Oprócz bowiem wyjątkowo odpowiedzialnych zadań stojących przed nimi, reprezentują oni naszą armię wśród armii innych państw. Są swoistą wizytówką Wojska Polskiego.

Należy podkreślić, że w niniejszym skrypcie niektóre problemy potraktowano sygnalnie, ale z wyraźną sugestią do samodzielnych przemyśleń, poszukiwań i studiów oraz uogólnień teoretycznych. Zamiarem bowiem autora było m.in. zainspirowanie Czytelnika do twórczego rozwijania podjętych wielu wątków i problemów polskiego systemu obronnego, a w nim roli i zadań naszych sił zbrojnych.

BIBLIOGRAFIA

1. Arbatow G., Wewnętrzne problemy Rosji i jej strategiczne uwi-
kłania, AON, Warszawa 1994.
2. Arnold S.L., Stahl D.T., A Power Projection Army in Operations
Other Than War, Carlisle Barracks, 1993.
3. Balcerowicz B., Koziej S., Doskonalenie strategii, sztuki opera-
cyjnej i taktyki, AON, Warszawa 1991.
4. Balcerowicz B., Współczesna polska strategia militarna (wojsko-
wa), AON, Warszawa 1993.
5. Bauer P., Polak B., Armia "Poznań" w wojnie obronnej 1939 roku,
Poznań 1982.
6. Blank S., Young T.D., Challenges to Eastern European Security
in the Nineties, Carlisle Barracks 1992.
7. Ciałka M., Rosyjskie plany wobec Europy, PISM-MSZ 1993.
8. Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.
9. Clausewitz C., O wojnie, Warszawa 1958.
10. Dęga Cz., Udział WP w misjach pokojowych ONZ, AON,
Warszawa 1993.
11. Durch W.I., The United Nations and Collective Security in the
21 st Century, Carlisle Barracks 1994.
12. FM 100 - 5 Operations, Fort Monroe 1992.
13. Feret S., Polska sztuka wojenna 1918 - 1939, Warszawa 1975.
14. Gabriel R.A., Metz K.S., A Short History of War. The Evolution
of Warfare and Weapons, Carlisle Barracks 1992.
15. Gołąb Z., Rozwinięcie wojsk lądowych w wojnie współczesnej,
Warszawa 1967.
16. Instrukcja bojowa, Zambrów 1936.
17. Jacobsen M.A., Souchen L., W służbie pokoju, Bundeswehra
1955 - 1993, Warszawa 1993.

10. Jemiolo T., O wspólne europejskie bezpieczeństwo, AON, Warszawa 1992.
19. Nauka i technika w obliczu nowych uwarunkowań systemu obronnego RP, AON, Warszawa 1991.
20. Jurga T., Obrona Polski 1939, Warszawa 1990.
21. Kirchbach H.P., Reflections on the Growing Together of the German Armed Forces, Carlisle Barracks 1992.
22. Koziej S., Wstępne studium o obronności Polski u progu XXI wieku, AON, Warszawa 1990.
23. Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
24. Kulczycki R., Dworecki S., O zagrożeniach bezpieczeństwa Polski, MW, nr 1/1994.
25. Kulczycki R., Prognozowanie (diagnoza) stanu pokoju i zagrożenia militarnego Polski, MW nr 3/1994.
26. Koziński J., Psychologiczna teoria decyzji, Warszawa 1975.
27. Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.
28. Mysłakowski Z., Kultura współżycia, Warszawa 1969.
29. Menkes J., Prawno-organizacyjne zasady wyznaczania i działania żołnierzy w misjach ONZ, AON, Warszawa 1993.
30. Moore P.G., Ryzyko w podejmowaniu decyzji, Warszawa 1975.
31. Nożko K., Sztuka tworzenia przewagi w systemie obronnym RP, Warszawa 1994.
32. Nożko K., Problemy i zasady sztuki operacyjnej w systemie obronnym RP, AON, Warszawa 1994.
33. Nożko K., Directins for Improving the Defense System of the Polish Republic, European Security, Nu 2/1992.
34. Nowak T.M., Wimmer J., Historia oręża polskiego 963 - 1975, Warszawa 1981.
35. Pawłowski J., Przeciwnatarcie, AON, Warszawa 1993.

36. Piekarski H., Walka radioelektroniczna, Warszawa 1981.
37. Piłsudski J., Rok 1920, Tuchaczewski M., Pochód za Wisłę, Łódź 1989.
38. Piłsudski J., Pisma - mowy rozkazy, Warszawa 1931.
39. Poraj A., Mała wojna, Warszawa 1919.
40. Rola-Arciszewski S., Sztuka dowodzenia na Zachodzie Europy, Warszawa 1934.
41. Regan G., Błędy militarne, Warszawa 1992.
42. Rokossowski K., Żołnierski obowiązek, Warszawa 1973.
43. Sikorski W., Przyszła wojna, Warszawa 1984.
44. Sikorski W., Nad Wisłą i Wkrą, Lwów 1934.
45. Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, WIH, Warszawa 1972.
46. Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom - Kutrzeby i Mossora, Warszawa 1987.
47. Schwarzkopf H.N., Nie trzeba bohatera, Warszawa 1993.
48. Sullivan G.R., Dubik I.N., Land Warfare in the, 21 st Century, Carlisle Barracks 1993.
49. Sienkiewicz P., Informatyczne wspomaganie dowodzenia, MW nr 1/1993.
50. Świątnicki W., Świątnicki Z., Bronie inteligentne, Warszawa 1993.
51. Targowski A., Obrona Polski dziś i jutro, Warszawa 1993.
52. Targowski A., Dogonić czas, Warszawa 1992.
53. Użycki J., Wojna konwencjonalna w Europie, Warszawa 1990.
54. Zawadzki S., Teorie wojny partyzanckiej w Polsce w XIX wieku, ASG WP, Warszawa 1962.
55. "Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa" oraz "polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP", Polska Zbrojna nr 223/525, 1992.

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
1. Zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej	7
2. Cel systemu obronnego państwa	23
3. Funkcjonowanie systemu obronnego państwa	41
4. Rola i zadania Wojska Polskiego w systemie obronnym państwa	61
Zakończenie	89
Bibliografia	92

3.2 Zarządzenie podsystemy (elementy, układy)
strukturalny podsystemy (funkcjonalnej) SOP:

- podsystem kierowanie dronem/po paristka
- podsystem militarny SOP - XB 2610/40 RP
- podsystem pozamilitarny SOP